

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

**SOCIÁLNA OPORA ADOLESCENTOV VZHLADOM NA
ICH SOCIÁLNE SPÔSOBILOSTI
SOCIAL SUPPORT OF ADOLESCENTS CONSIDERING
THEIR SOCIAL ABILITIES**

Bakalárska diplomová práca

Ľubica Hyksová

Vedúca bakalárskej diplomovej práce: doc. PhDr. Blandína Šramová, PhD.

Olomouc 2012

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Vyhlasujem, že som túto bakalársku diplomovú prácu vypracovala samostatne a použila v nej iba literatúru a ostatné zdroje, ktoré uvádzam v zozname použitej literatúry a prameňov na konci práce.

.....

Ľubica Hyksová

V Bratislave dňa 31.marca 2012

ABSTRAKT

Cieľom bakalárskej diplomovej práce bolo zhodnotenie a porovnanie sociálnej opory adolescentnej skupiny mladých ľudí vychovávaných v rodine a mladých ľudí vychovávaných v detských domovoch. Práca je rozdelená na štyri časti. Prvá časť je zameraná na vymedzenie pojmov sociálna opora, druhy sociálnej opory a teórie sociálnej opory. Druhá časť práce sa venuje sociálnym kompetenciám a spôsobilostiam, s akcentom na obdobie adolescencie. Tretia časť práce je zameraná na obdobie adolescencie a na vzťahy adolescenta s rodičmi, vrstovníkmi, kamarátmi, učiteľmi a inými dospelými vzhľadom na sociálnu oporu. Štvrtá časť je praktická a zameriava sa na zmapovanie situácie adolescentov v rôznych prostrediach výchovy vzhľadom na sociálnu oporu. V prieskume bol použitý Dotazník sociálnej opory pre deti a dospievajúcich CASS. Na základe prieskumu je zrejmé, že adolescenti z detských domovov vnímajú najväčšiu sociálnu oporu od kamaráta či kamarátky, potom od spolužiakov a učiteľov. Adolescenti z gymnázia vnímajú najväčšiu mieru sociálnej opory rovnako od kamaráta alebo kamarátky, potom od mamy a rodičov.

Kľúčové slova: sociálna opora, sociálne kompetencie, sociálne spôsobilosti, adolescent, adolescencia

ABSTRACT

The aim of bachelor diploma work was to appreciation and compare the social support of the adolescent group of young people raised in family and young people reised in children's home. The work is divided into four parts. The first focus on the definition of social support, the types of of social support and social support theory. The second part is we pay social competens and abilities with emphasis on adolescence. The third part focuses on the period of adolescence and adolescent relationships with parents, peers, friends, teachers and other adults with regard to social support. The fourth part is practical and aims to map the situation of adolescents in various settings of education in terms of social support. The survey questionnaire was used social support for children and adolescents CASS. The survey shows that adolescents in foster homes most perceived social support from a friend or friends, then from classmates and teachers. Adolescents from gymnasium perceive the highest degree of social support as well from a friend or friends, then the mother and the parents.

Key words: social support, social competence, social abilities, adolescent, adolescence

OBSAH

ÚVOD	5
1 SOCIÁLNA OPORA	7
1.1 Úrovne sociálnej opory a sociálna sieť	8
1.2 Druhy sociálnej opory	10
1.3 Teórie sociálnej opory	11
2 SOCIÁLNE KOMPETENCIE	16
2.1 Sociálne spôsobilosti ako komponenty sociálnych kompetencií	17
2.1 Sociálne spôsobilosti v období dospievania	20
3 ADOLESCENCIA	233
3.1 Vzťahy v období dospievania s akcentom na ich sociálnu oporu	255
3.1.1 Rodiča ako sociálna opora adolescentov	255
3.2.2 Vrstovnícka skupina a jej vplyv na sociálnu oporu adolescentov	299
3.1.3 Blízky kamarát ako zdroj opory v adolescentnom veku	30
3.1.4 Učiteľ ako zdroj sociálnej opory	31
3.1.5 Poskytovaná sociálna opora adolescentovi iným dospelým	33
4 PRAKTICKÁ ČASŤ	355
4.1 Ciele prieskumu a hypotézy	355
4.2 Metodika prieskumu	366
4.3 Výsledky – spracovanie dát	38
ZÁVER	63
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	65

ÚVOD

Vnímaná miera sociálnej opory môže slúžiť na zvýšenie osobnej efektivity. Tá potom posilňuje individuálny repertoár zvládania životných ťažkostí.¹

V mojej bakalárskej práci sa budem zaoberať problematikou sociálnej opory u adolescentov vzhľadom k rôznemu prostrediu výchovy. Sociálna opora je dôležitým prvkom v živote každého človeka, pomáha nám vyrovnávať sa so záťažovými situáciami, poskytuje nám emočnú, ako aj citovú oporu, ale predstavuje aj konkrétnu pomoc. V náročnom období dospievania môže byť sociálna opora dôležitým prvkom pri adekvátnom a zdravom vývine osobnosti. Toto obdobie veľmi výrazne ovplyvňuje nasledujúci život jedinca. Mladý človek, ktorý má v tomto období problémy s podpornými sociálnymi vzťahmi a absentujú u neho zdroje, ktoré mu môžu pomôcť zvládať ťažké životné situácie, sa v budúcnosti môže stať potencionálnym klientom sociálneho pracovníka.

Bakalársku prácu rozdelím na štyri časti. V prvej časti by som sa chcela venovať sociálnej opore. Uvediem definície tohto pojmu, detailnejšie opíšem druhy sociálnej opory a zameriam sa i na jednotlivé teórie sociálnej opory.

V druhej časti práce sa zameriam na sociálne kompetencie. Vymedzím si ich definíciu, rozlíšim sociálne kompetencie, sociálnu inteligenciu a sociálne spôsobilosti. Zameriam sa i na špecifiká sociálnych kompetencií v období adolescencie.

V tretej časti práce by som sa chcela detailne venovať obdobiu adolescencie. Táto časť práce bude pre mňa kľúčová a budem z nej vychádzať v praktickej časti mojej práce. Definujem obdobie dospievania, jeho základné znaky a vývinové úlohy. Zameriam sa predovšetkým na sociálny vývin adolescenta, pretože sociálna opora je možná len vo vzťahu k druhým ľuďom. Detailne opíšem vzťahy adolescenta s rodičmi, vrstovníkmi, kamarátmi, učiteľmi a inými dospelými s akcentom na sociálnu oporu.

Vo štvrtej, praktickej časti mojej práce sa zameriam na zmapovanie situácie adolescentov v rôznych prostrediach výchovy s dôrazom na sociálnu oporu. Zameriam sa

---

¹ PIERCE, G. R., SARASON, J. G., SARASON, B. R. In KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie zdraví. Praha : Portál, 2009. s. 93.

na adolescentov z rodinného prostredia a na adolescentov, ktorí sú vychovávaní v detských domovoch. Zaujíma ma, či budú nejaké rozdiely medzi vnímanou sociálnou oporou medzi týmito dvoma skupinami adolescentov a v prípade, že budú, zaujíma ma v čom a aké.

1 SOCIÁLNA OPORA

Vo *Velkom psychologickom slovníku* sa hovorí, že sociálna opora je vzťahová opora okolia človeka, ktorú tvorí partner, jeho rodina, priatelia, členovia svojpomocnej, alebo terapeutickkej skupiny, príp. členovia nejakej komunity.²

O sociálnej opore možno hovoriť aj ako o uspokojovaní základných potrieb človeka prostredníctvom interakcie s iným človekom, prípadne interakcie s inými ľuďmi. K základným sociálnym potrebám človeka patrí napríklad potreba byť milovaný, vážený a uznávaný, tiež potreba niekam patriť, potreba identity a potreba bezpečia.³

Sociálna integrácia, to znamená zaradenie sa človeka do sociálneho prostredia, je veľmi významnou zložkou jeho psychického zdravia. Sociálne väzby s inými ľuďmi, skupinami a okolitou spoločnosťou poskytujú človeku sociálnu oporu. Je to akýsi sociálny fond, z ktorého môže človek v prípade potreby čerpať. Je to určitý systém sociálnych vzťahov, ktoré sú nápomocné človeku pri dosahovaní cieľov a plnení každodenných úloh.⁴

J. Křivohlavý v širšom zmysle hovorí o sociálnej opore ako o pomoci, ktorá je poskytovaná človeku inými ľuďmi, ak sa tento človek nachádza v záťažovej situácii. Vo všeobecnosti je to teda nejaká pozitívna činnosť, ktorá človeku v ťažkostiach jeho negatívnu situáciu určitým spôsobom pomáha zvládnuť a uľahčuje mu ju. O sociálnej opore sa dá teda hovoriť vtedy, keď ide o pomoc a podporu medzi ľuďmi, ktorí sú si v najťažších chvíľach najbližší a ktorí dokážu jedinca v záťažovej situácii pochopiť a povzbudiť ho.⁵

O subjektívnej sociálnej opore možno hovoriť vtedy, ak má človek pocit, alebo je presvedčený o tom, že ho niekto miluje, že je cenený a že sa o neho niekto iný zaujíma. Sociálna opora neposkytuje človeku len konkrétnu fyzickú pomoc, ale hlavne emocionálnu a pocitovú podporu. Človek cíti porozumenie a pochopenie od ľudí ktorí ho obklopujú. Ľudia v jeho blízkosti sú schopní prejavovať voči nemu kladné emócie, je súčasťou vzájomnej pozitívnej, dobre fungujúcej komunikácie. Človek má pocit bezpečia, cíti vo

---

² HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. Vyd. Praha : Portál, 2010, s. 367.

³ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. Vyd. Praha : Portál, 2007, s. 540.

⁴ STAUDINGER et al., 2008, In ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha : Grada Publishing, 2009. s. 62.

⁵ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 94

svojom živote pevné body, má pocit istoty a cíti, že sa má o koho v ťažkej situácii oprieť a na koho obrátiť. Zároveň si cení sám seba, vie rozpoznať hodnotu seba samého.⁶

Sociálnu oporu môžeme chápať aj ako protipól sociálnej izolácie, to znamená protipól osamoteného a opusteného jedinca. O ostrakizácii hovoríme vtedy, ak ide o jedinca sociálne odvrhnutého, extrémne sociálne izolovaného, napríklad ide o človeka vo väzení, ktorý je uzavretý v takzvanej samotke.⁷

Príjemcom (recipient) sa nazýva človek, ktorý sociálnu oporu dostáva. Človek, ktorý sociálnu oporu poskytuje, sa nazýva pomáhajúci (supportive).⁸

Z hľadiska poskytovania sociálnej opory sa rozlišuje to, čo je konkrétnej osobe určené a čo naozaj daná osoba dostane, teda, čo skutočne prijme. Schwarzer a Leppin hovoria, že sociálna opora je osobné presvedčenie človeka ktorý je v tiesni a je presvedčený o tom, že sú okolo neho ľudia, ktorí sú ochotní mu pomôcť, ak to bude potrebovať. Očakávaná sociálna opora je teda pre neho odzrkadlením sociálneho prostredia v ktorom sa pohybuje, alebo odraz vzťahov ľudí z jeho okolia k nemu samotnému. Je to jeho osobné presvedčenie, že ľudia v jeho sociálnom okolí ho majú radi, vážia si ho, záleží im na ňom a že sú mu ochotní v prípade potreby nezištne pomôcť a niečo pre neho spraviť. Takúto situáciu možno pomenovať aj ako sociálne zabezpečenie.⁹

1.1 Úrovne sociálnej opory a sociálna sieť

J. Křivohlavý hovorí o makroúrovni, medziúrovni a mikroúrovni sociálnej opory::

Makroúroveň sociálnej opory – môže ísť napríklad o medzinárodnú pomoc ľuďom postihnutým nejakou katastrofou - zemetrasením, povodňami, a podobne. Ide teda o celospoločenskú formu pomoci niekomu.

Medziúroveň sociálnej opory – ide napríklad o pomoc nejakej komunity ľudí jednému z členov tejto komunity, alebo o pomoc niekomu v okolí, kto sa nachádza v ťažkej situácii, ale nemusí byť členom tejto komunity – napríklad pomoc priateľovi, pomoc spolupracovníkovi vo firme, pomoc členovi nejakého záujmového útvaru a podobne.

---

⁶ SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívavících*. Praha : Portál, 2001. s. 695.

⁷ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 94

⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 94.

⁹ SCHWARZER, LEPPIN, 1991, KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 96.

Mikroúroveň sociálnej opory – ide o sociálnu oporu, ktorá je človeku poskytnutá z jeho najbližšieho okolia, od človeka, ktorý mu je najbližší, napríklad životný partner, pomoc rodiča svojmu dieťaťu alebo pomoc poskytnutá od najbližšieho kamaráta.¹⁰

Sociálnou sieťou človeka (*social net*) nazývame skupinu ľudí, ktorá daného jedinca obklopuje a je s ním v sociálnom kontakte.¹¹

Táto sociálna sieť je pre človeka predstavou toho do akej miery sú mu ľudia z jeho sociálnej siete ochotní pomôcť, ak ich bude potrebovať.¹²

Takouto sociálnou sieťou môže byť pre jedinca napríklad rodina, susedia, spolupracovníci, kamaráti, alebo členovia nejakého športového záujmového klubu a podobne.¹³

Antonucci hovorí o tzv. „*konvojovom modeli sociálnej siete*“. Myslí tým, že človek počas svojej životnej púte niektorých členov svojej sociálnej siete stráca, alebo sa v jeho živote objavujú noví jedinci, ktorí sa naopak stávajú členmi jeho sociálnej siete. Takto „*konvojový model*“ funguje a plní podpornú funkciu sociálnej siete.¹⁴

O podporných sociálnych vzťahoch (*supportive social relationships*) môžeme hovoriť ako medziludských putách, z ktorých človek môže čerpať a ktoré mu môžu pomôcť zvládať problémy v živote.¹⁵

Sieť sociálnej opory nie je čo sa týka vývinu novou záležitosťou. Už v detstve, počas školskej dochádzky sa dieťa pohybuje v sieti sociálnych vzťahov a v škole každodenne prežíva mnohé formy sociálnej opory. V sieti týchto sociálnych vzťahov musí dieťa hodnotiť situácie a adekvátne ich zvládať a reagovať na ne. Sociálna sieť je pre žiaka príležitosťou učiť sa zhodnotiť situácie a naučiť sa ich zvládnuť. Z kolektívu ktorý ho v škole obklopuje môže tiež čerpať a efektívne sa prispôbovať konkrétnej záťažovej situácii, alebo sa ju naučiť čo najefektívnejšie zvládnuť. V prípade úspešného zvládnutia ho skupina ocení a poskytne mu aj budúcnosti podporu. Ak sa mu nepodarí situáciu

---

¹⁰ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 96.

¹¹ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 95.

¹² BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 420.

¹³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. S. 96.

¹⁴ ANTONUCCI 1985, , In ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha : Grada Publishing, 2009. s. 62.

¹⁵ PIERCE, SARASON A SARASON, 1992, In KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. S. 96.

zvládnuť, dočká sa tiež emocionálneho prejavu. Okolie mu dá najavo že zlyhal, alebo sklamal. To ale neznamená, že nemôže dostať ďalšiu šancu.¹⁶

1.2 Druhy sociálnej opory

Teória socioemočného výberu hovorí o dvoch hlavných funkciách sociálnych vzťahov: **získanie informácií a emočnej opory**. Mladší jedinci považujú za podstatnejšie získavanie informácií, starší jedinci preferujú emočnú oporu.¹⁷

Psychológia rozlišuje štyri druhy sociálnej opory:

1. Inštrumentálna opora – konkrétna forma opory, materiálna podpora, napríklad poskytnutie nejakých potrebných vecí, finančná podpora a podobne. Hovorí sa o nej aj ako o takzvanej asistencii potrebným (*coping assistance*). Iniciatíva pri tejto forme sociálnej opory vychádza od iného človeka dobrovoľne, z vlastnej vôle, bez toho, že by človek ktorý túto pomoc potrebuje, o ňu žiadal.

2. Informačná opora – ide o poskytnutie informácií, ktoré by mohli človeku v ťažkej situácii pomôcť, alebo ktoré by mu mohli pomôcť situáciu ľahšie prekonať. Môžu mu byť poskytnuté cenné rady od odborníkov v danej oblasti. Ale môže ísť napríklad aj o takú pomoc, pri ktorej človek človeka vypočuje, zaujíma sa o jeho problémy a snaží sa pochopiť, ako by mu mohol v danej situácii pomôcť a ako by si túto pomoc daný človek v jeho konkrétnej situácii predstavoval.

3. Emocionálna opora – človeku ktorý sa ocitol v tiesni je poskytovaná láska, porozumenie a súcit. Pomoc je mu poskytovaná emocionálnou blízkosťou, milým jednaním. Keď má pocit beznádeje a prázdnoty, je mu poskytovaná náklonnosť a láskyplné jednanie a zároveň súcit. Pomôže aj vypočutie si človeka a vyjadrenie podpory.

4. Hodnotiaca opora – vyjadruje sa človeku tým, ako sa s ním jedná, napríklad s úctou a rešpektom. Človeku sa dostáva podpora a snaha o to, aby sám seba hodnotil pozitívne, podporuje sa jeho sebavedomie a schopnosť riadiť svoj život podľa seba, podľa svojej vôle (autoregulácia). Patrí sem tiež spoločné zdieľanie problémov s človekom v tiesni (*sharing*) a spoločné zvládanie problémov a úloh (*mutuality*).¹⁸

---

¹⁶ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. Vyd. Praha : Portál, 2007, s. 540.

¹⁷ CARSTENSEN 1992, In ŠOLCOVÁ, 2009. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*, s. 62.

¹⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 97-98.

C. L. Bokhorst, S. R. Sumter a P. M. Westenberg hovoria o emocionálnej opore ako o opore, ktorá je človeku v tiesni dostupná v podobe súcitne a citlivo načúvajúcej osoby. Táto osoba mu vyjadruje týmto spôsobom svoju podporu.¹⁹

Pod takouto oporou môžeme rozumieť aj spätnú väzbu. Spätná väzba je veľmi dôležitá pre sebareflexiu človeka.²⁰

V období adolescencie je spätná väzba veľmi významná, pretože mladý človek hľadá sám seba, buduje si postupne svoju vlastnú identitu a to i v interakcii so sociálnym okolím v ktorom sa nachádza.

1.3 Teórie sociálnej opory

K teóriám sociálnej opory patrí *teória pripútania*, *poňatie sociálnej opory ako uspokojovania sociálnych potrieb*, *poňatie sociálnej opory ako spôsob zvládania stresu*, *poňatie sociálnej opory ako nárazníka*. Všetkým týmto teóriám sa budem v tejto kapitole v krátkosti bližšie venovať.

1.3.1 Teória pripútania

Teóriu pripútania (attachment theory) formuloval anglický psychológ J. Bowlby. Tento psychológ sa venoval maličkým deťom a deťom, ktoré sa duševne vyvíjali mimo normu, napríklad ak dieťa vyrastalo bez matky z dôvodu úmrtia, alebo vyrastalo pri chorej matke. Študoval ich vzájomný vzťah. Zistil, že ak dieťa vyrastalo v takomto narušenom prostredí, teda prežívalo takéto negatívne zmeny, na dieťati zanechali tieto okolnosti negatívne zmeny v emocionálnej oblasti. J. Bowlby pod termínom „pripútanie“ rozumie lipnutie jedného človeka k druhému na základe trvalej a pevnej sociálnej väzby. Jeho výskumy ukázali, že psychické následky prerušenia silného puta medzi matkou a dieťaťom sú veľmi závažné a prenášajú sa i do ďalšieho života dieťaťa.²¹

Takéto vzťahové väzby sa začnú prejavovať hlavne v záťažových situáciách. Dôležitá je blízkosť primárnej osoby, či už telesne, alebo psychicky. Nazýva sa to cieleňá komunikácia dieťaťa. Skúsenosťami a kontaktom s primárnou osobou sa v rannom

---

¹⁹ BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 422.

²⁰ SIRUČEK, J., SIRUČKOVÁ, M. Vývoj a zkoumaní vrstevnických vztahu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 48.

²¹ KRIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 100.

detstve človeka formujú tzv. *vnútorné modely fungovania*. Sú to vlastne psychické štruktúry, ktoré riadia emócie, riadia spracovávanie informácií a správanie. Sú relatívne stabilné, ale počas života sa môžu postupne meniť.²²

Jav pripútania sa nemusí týkať len vzťahu matky a dieťaťa (tento je najvýznamnejší), ale môže sa týkať napríklad aj súrodeneckého vzťahu. Dospievajúci a dospelý jedinec považujú tento jav tiež za významný. Potreba sociálnej opory je do určitej miery napĺňaná práve týmto faktorom, potrebou priateľov a blízkych ľudí v rámci vlastnej sociálnej siete.²³

1.3.2 Poňatie sociálnej opory ako uspokojovania sociálnych potrieb

K najdôležitejším sociálnym potrebám patrí potreba afiliácie – sociálneho kontaktu, ďalej napríklad potreba starať sa o niekoho, byť niekomu prospešný, potreba vzájomnej komunikácie, potreba spolupráce, potreba sociálnej identity – byť „niekým“ v očiach iných (*to je dôležité pri vytváraní vrstovníckych vzťahov medzi adolescentmi, o ktorom budem hovoriť v 3. kap. tejto práce*), potreba pozitívneho sociálneho hodnotenia, potreba sociálneho pripútania (*attachment*) – kap. vyššie, potreba lásky - cítiť sa milovaný a uznávaný, cítiť, že si ho iní vážia, potreba vzájomnosti, potreba zaistenia sociálneho bezpečia... Ak nedochádza k uspokojeniu sociálnych potrieb ide o tzv. frustráciu.²⁴

1.3.3 Poňatie sociálnej opory v rámci zvládania stresu

V kolobehu života sa človek často ocitá v zložitej situácii, ktorú musí riešiť. Pri tomto mu môžu byť nápomocní iní ľudia z jeho okolia. Sociálna opora v takomto prípade prichádza ako pomoc niekomu v núdzi od iného človeka. Rozlišujeme priamu a nepriamu sociálnu oporu. Nepriamou pomocou môže byť napríklad to, že iný človek pomôže jedincovi ovplyvniť zvládnutie choroby, príp. konfliktu a podobne. Sociálna opora sa vzťahuje na vyrovnávanie sa so záťažovou situáciou. Takto môžeme sociálnu oporu chápať ako veľmi podstatný zdroj zvládania (coping) záťažových situácií.²⁵

Pod sociálnou oporou rozumieme jeden z najpodstatnejších a najdôležitejších pozitívnych faktorov, ktoré ovplyvňujú nepriaznivý vplyv negatívnych situácií v živote

²² MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vzťahy s rodičmi a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 29.

²³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 101.

²⁴ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 101.

²⁵ FRIIS, 2001, In SIRUČEK, J., SIRUČKOVÁ, M. Vývoj a zkoumaní vrstevnických vztahu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 48.

človeka a majú pozitívny vplyv na jeho fyzický aj psychický zdravotný stav a na jeho ďalší život. Vplývajú na jeho psychickú pohodu a veľmi významne ovplyvňujú kvalitu jeho života.²⁶

Sociálna opora bola do nedávna považovaná za výrazne kladný prvok sociálnych vzťahov. Ale v poslednom období začínajú niektorí autori upozorňovať na to, že poskytovanie sociálnej opory ako súčasť sociálnej interakcie, môže okrem pozitívnych skúseností poskytnúť aj negatívne pocity, napríklad niekto môže zažívať pocit menejcennosti, ak prijíma sociálnu oporu, môže na základe prijatia sociálnej opory pociťovať stratu sebaúcty, môžu sa u neho začať prejavovať problémy vo vzťahoch a komunikácii s inými ľuďmi. Tento jav sa nazýva odvrátená tvár sociálnej opory.²⁷

J. Mareš taktiež hovorí o sociálnej opore ako o možnej negatívnej a obťažujúcej sociálnej opore.²⁸

Zvyčajne sa predpokladá, že človek ktorý je vystavený záťaži sociálnu oporu víta a je za ňu povďačný, chce je využiť. Môže to tak, byť, ale aj nemusí. Sú aj také situácie, keď je tento vzájomný vzťah, teda zvládanie ťažkostí a poskytovanie sociálnej opory zložitý. Keďže je každý človek iný, niekto počas svojho ťažkého obdobia odmieta okolo seba blízkosť inej osoby, všetkých od seba odháňa. Je možné, že prítomnosť iných ľudí v jeho situácii spôsobuje u neho zážitok distresu. Takýto ľudia sú schopní prijať pomoc až potom, keď sa upokojia. Ale na druhej strane môže nastať napríklad situácia, že človek odmieta sociálnu oporu z dôvodu, že on vo svojich myšlienkach mal iné predstavy o tom ako by mala vyzerat' sociálna opora v jeho konkrétnej situácii, ako by mu pomoc mala byť konkrétne poskytnutá. Ak mu sociálna opora nie je poskytnutá v tej forme, akú si on predstavuje, môže to u neho vyvolať stres, môže reagovať odmietavo, alebo dokonca agresívne.²⁹

O primeranosti sociálnej opory hovorí aj J. Křivohlavý. Podľa neho nejde o psychologicky jednoduchý jav. Človek ktorý je v tiesni si môže uvedomovať, že niekto iný je ochotný mu pomôcť, avšak uvedomuje si, že z tejto pomoci nemusí mať úžitok. On môže mať úplne inú potrebu pomoci, než akú mu chce poskytnúť druhý človek.³⁰

---

²⁶ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 103-104.

²⁷ BENDŽALOVÁ, K., VASÍLOVÁ, K. *Vnímaná sociálna opora a spokojnosť so sociálnou sieťou zamestnaných a nezamestnaných*. [online]. [cit. 2012-03-12]. Dostupné na internete: <www.pulib.sk/elpub2/FF/Dzuka3/23.pdf>.

²⁸ MAREŠ, J. Necitlivě poskytovaná sociální opora – oběžující opora. In *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové : Nucleus, 2003. s. 34.

²⁹ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. Vyd. Praha : Portál, 2007, s. 541.

³⁰ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 97.

1.3.4 Všeobecný a špecifický vplyv sociálnej opory

Pod všeobecným vplyvom sociálnej opory môžeme rozumieť pozitívne pôsobenie jestvujúcich dobrých medziľudských vzťahov, ktoré sú prítomné v sociálnej sieti konkrétneho človeka, na jeho psychický aj fyzický stav počas jeho života. Je možné, že dochádza k súbehu dvoch faktorov:

- a) *Osobnostné charakteristiky láskavosti* (empatické zručnosti a pod.). Takéto charakteristiky sú považované za sociálne spôsobilosti, ktoré pomáhajú vytvárať kladné medziľudské vzťahy (*bližšie v kap. č. 2 tejto práce*);
- b) *Priaznivého sociálneho faktoru siete sociálnych vzťahov* – dobré vzájomné vzťahy v kruhu užšej i širšej rodiny (v detstve, v dospievaní, v dospelosti), dobré vzájomné vzťahy v partnerskom vzťahu, s priateľmi ...³¹

Ak je človeku poskytovaná vyššia miera sociálnej opory, má to pozitívny vplyv na jeho psychickú pohodu, na jeho život a na to, ako je schopný zvládať ťažkosti, ktoré ho počas života postretnú.³²

M. Nákonečný hovorí, že základom mentálneho zdravia človeka sú jeho sociálne vzťahy. Ak tieto vzťahy zlyhávajú, ak sa človek cíti osamelý, ak sa u neho prejavuje nedostatok asertivity, vedie to k poruchám v sociálnych interakciách človeka. To potom spôsobuje, že človek v sociálnych vzťahoch zlyháva. Takáto situácia môže pre jedinca znamenať zdroj stresu, hovoríme o tom ako o sociálnom strese. V tomto prípade práve sociálna opora stresovaného jedinca zásadne ovplyvňuje jeho reakciu na stres a zvládnutie stresových situácií. Ak stresovaný jedinec pociťuje vo svojom najbližšom okolí sociálnu oporu, je voči vplyvom nepriaznivých a stresujúcich činiteľov odolnejší, ľahšie ich dokáže zvládať.³³

Tu je možné vidieť prepojenie medzi adekvátnymi sociálnymi spôsobilosťami a kvalitou sociálnej opory.

1.3.5 Poňatie sociálnej opory ako nárazníka

Sociálnu oporu je možné niekedy chápať ako efekt tzv. nárazníkového vplyvu (*buffering effect*). V tomto prípade ide o pomoc zo strany iného človeka človeku v ťažkej

³¹ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 103.

³² KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 103-104.

³³ NÁKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha : Academia, 2001. Dotisk. s. 273.

situácii takou formou, aby utlmil negatívne pôsobiace stresujúce faktory na túto osobu. Tento utlmujúci vplyv sa môže prejavovať rôzne:

- ovplyvnením kognitívnej sféry človeka v núdzi – napr. pomôcť človeku si uvedomiť vlastné schopnosti a pomôcť mu ujasniť o aké stresory v jeho konkrétnej situácii ide a pomôcť mu nájsť možnosti zvládnutia týchto stresorov...
- posilnením sebaúcty – pomôcť človeku zvýšením sebarešpektu, sebavedomia, sebahodnotenia, sebaocenenia;
- pomôcť človeku zvoliť si vhodnú taktiku a stratégiu v boji s jeho stresorom;
- pomoc pri znižovaní pôsobenia stresu na jeho fyziologické pochody³⁴.

---

³⁴ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. s. 105.

2 SOCIÁLNE KOMPETENCIE

L. Krejčová hovorí, že človek je do takej miery sociálne kompetentný, do akej miery je jeho okolie schopné oceniť jeho sociálne spôsobilosti.³⁵

Veľa o sebe samých (*vytváranie identity*) máme možnosť zistiť z toho, ako nás vidia iní. To, aká spätná väzba prichádza od nášho okolia, je do značnej miery ovplyvnené našim sociálnym spávaním. Napredovanie v škole, v práci a v živote je závislé od toho, ako a či sme schopní prejavovať a ovládať potrebné sociálne schopnosti (*kompetencie, spôsobilosti, zručnosti*).³⁶

J. Výrost hovorí, že sociálna kompetencia je:

- situačne špecifická - teda podlieha podmienkam, v ktorých sa správanie práve realizuje. Je zaujímavé, že to isté správanie môže byť v rôznych sociálnych situáciách posudzované úplne odlišne,
- podmienená ontogenetickými hľadiskami – tieto rešpektujú zákonitosti vývinu človeka, napr. prejavy vzdoru v pubertálnom období.³⁷

Dobré sociálne vzťahy a dobré sociálne spôsobilosti sú dve dôležité hľadiská sociálnej kompetencie. Dobré sociálne vzťahy s okolím sú hlavným ukazovateľom sociálnej kompetencie človeka a zároveň reprezentujú sociálne kompetentné správanie sa človeka. Kvalitné sociálne spôsobilosti môžu mať u jedinca charakter sociálne osobnostnej predispozície sociálne kompetentného správania.³⁸

Je možné povedať, že tam, kde je vysoká úroveň sociálnej kompetencie (obratnosti) je aj percepcia (vnímanie) partnera, interakcia a akcia voči nemu použitá psychologicky správne. Rozhodujúcim kritériom sociálnej kompetencie je teda psychologická adekvátnosť sociálneho správania v konkrétnej sociálnej situácii. Ak je dosiahnutá adekvátnosť, je možné zvyčajne dosiahnuť aj pozitívny výsledok, ak sa nevyskytnú nejaké vonkajšie okolnosti.³⁹

³⁵ KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospievajúcich*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 43.

³⁶ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi : Průručka pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 307.

³⁷ VÝROST, J. Sociálna kompetencia či sociálne kompetencie? In BAUMGARTNER, F., FRANKOVSKÝ, M., KENTOŠ, M. *Sociálne procesy a osobnosť : Zborník príspevkov*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2002. s. 329.

³⁸ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 206-207.

³⁹ NÁKONČENÝ, M. *Sociální psychologie*. Dotisk. Praha : Academia, 2000 s. 254.

Pojem sociálne kompetencie znamená a zahŕňa v sebe **rešpektovanie druhých ľudí** (byť schopný vedieť vychádzať s ľuďmi okolo seba, schopnosť rozdeliť sa s priateľmi...) a **sociálne prispôsobenie sa** (byť schopný života v kolektíve...) ⁴⁰

Zložkami sociálnej kompetencie sú sociálne spôsobilosti, alebo sociálne zručnosti. Pri vymedzovaní pojmu sociálne kompetencie sú niekedy zdôrazňované **internálne** hľadiská. Tieto zdôrazňujú napríklad emocionálnu, všeobecnú, sociálnu a praktickú inteligenciu, tvorivosť, osobnostné predpoklady - napríklad temperamentovej a interpersonálnej povahy. Zdôrazňujú teda pramene psychologickkej povahy. Inokedy sú pod pojmom sociálne spôsobilosti preferované **externálne** hľadiská. Tieto zdôrazňujú význam vonkajších, sociálnych kritérií účinnosti sociálneho správania, napr. uznávanie a dodržiavanie pravidiel v sociálnom prostredí, dodržiavanie sociálnych noriem... ⁴¹

V súvislosti s pojmom sociálnej kompetencie je možné hovoriť aj o pojme sociálna inteligencia. Sociálnu inteligenciu je možné chápať aj v tom zmysle, ako človek chápe a prezentuje svoje vlastné správanie a správanie sa ľudí kolo neho a ako potom na tomto základe dokáže účinne svoje vlastné správanie usmerňovať. ⁴²

So sociálnou inteligenciou úzko súvisí emočná inteligencia. Emočná inteligencia znamená schopnosť človeka pozorovať svoje vlastné pocity a emócie a pocity a emócie iného človeka, vedieť sa v nich zorientovať a využiť ich vo svojom správaní a myslení. ⁴³

Sociálna a emočná inteligencia sú multidimenzionálne. To znamená, že sú jedna od druhej závislé a navzájom sa prekrývajú. ⁴⁴

2.1 Sociálne spôsobilosti ako komponenty sociálnych kompetencií

Sociálne spôsobilosti sú predpoklady, ktoré je možné získať učením. Sú potrebné pre primeranú sociálnu interakciu a komunikáciu. ⁴⁵

Základnými zdrojmi informácií o sociálnej kompetencii človeka sú:

⁴⁰ FILÍPKOVÁ, B., GREGUSOVÁ, M., KOVÁČIKOVÁ, D. Potreba rozvoja sociálnych kompetencií u detí. In *Dieťa v ohrození XVII*. [CD-ROM]. s. 1

⁴¹ VÝROST, J. 2002. Sociálna kompetencia či sociálne kompetencie? In *Sociálne procesy a osobnosť*, s. 329

⁴² BIRKNEROVÁ, Z., JUHAS, J., LITAVCOVÁ, E. Súvislosti medzi sociálnou inteligenciou, strachom a mobbingom v prostredí školy. In BLATNÝ, M. a kol. *Sborník příspěvku : Sociální procesy a osobnost 2009 : Človek na cestě životem : rizika, výzvy, příležitosti*. Brno : PsÚ AV ČR, v. v. i., 2010. s. 23

⁴³ SALOVEY, MAYER, 1990, In KARAFFOVÁ, E., BAUMGARTNER, F. Emočná a sociálna inteligencia adolescentov zdravotne oslabených a telesne postihnutých, In BLATNÝ, M. a kol. *Sborník příspěvku : Sociální procesy a osobnost 2009 : Človek na cestě životem : rizika, výzvy, příležitosti*. Brno : PsÚ AV ČR, v. v. i., 2010. s. 141.

⁴⁴ KARAFFOVÁ, E., BAUMGARTNER, F. Emočná a sociálna inteligencia adolescentov zdravotne oslabených a telesne postihnutých, In BLATNÝ, M. a kol. *Sborník příspěvku : Sociální procesy a osobnost 2009 : Človek na cestě životem : rizika, výzvy, příležitosti*. Brno : PsÚ AV ČR, v. v. i., 2010. s. 141.

⁴⁵ KOMÁRKOVÁ, R., SLAMENÍK, I., VÝROST, J. 2005. *Aplikovaná sociální psychologie III.*, s. 23.

1. **Sociálna adjustácia** – zdrojom informácii o sociálnej kompetencii človeka je to, akú úspešnosť dosahuje pri plnení vývinových úloh a cieľov
2. **Skúmanie úrovne spoločenského statusu jedinca** v jeho živote. Zdrojom informácii o sociálnej kompetencii je porovnávanie dosiahnutého spoločenského postu s postom úspešného jedinca v danej spoločnosti. Tento jedinec by mal mať určitý socioekonomický status.
3. **Všeobecné posúdenie sociálnej kompetencie.** Zdrojom informácii je sebaodosudzovanie sociálnej kompetencie, ale aj hodnotenie kompetencie kamarátmi, učiteľmi, rodičmi. Sleduje skôr predstaviteľov určitých charakteristík, nie určité správanie človeka (napr. žiaci majú určitý spolužiaka na rolu predsedu triedy)
4. **Sociálne správanie** – sleduje sa obvyklé, typické sociálne správanie. posudzuje sa bežné, typické sociálne správanie. Zdrojom informácii je počet pravidelne sa opakujúcich vzájomných sociálnych pôsobení a tiež výskyt prosociálneho, teda sociálne kompetentného správania.
5. **Posúdenie produktov sociálneho správania.** Zdrojom informácii v tomto prípade je to, akou úrovňou sociálnych vedomostí jedinec disponuje, či je akceptovaný vo svojom okolí, to znamená úroveň, v ktorej je jedinec uprednostňovaný svojím sociálnym okolím. Toto môže byť skúmané priamo, alebo nepriamo. Priamo môžu byť produkty sociálneho správania skúmané sociometrickou technikou, nepriamo sprostredkovane, napríklad tým, že sa zisťuje počet priateľov, ktorých má tento jedinec a o ktorých sám vypovedá.
6. **Hodnotenie životných spôsobilostí sociálneho správania** – zdrojom informácií je vnímanie a prezentovanie sociálnych situácií.⁴⁶

K sociálnym kompetenciám patria tieto typy správania:

- Primeraná a správna komunikácia v rôznych sociálnych vzťahoch a rôznych situáciách,
- Vedieť a byť schopným vytvárať a udržiavať vzťahy,
- Vedieť úspešne riešiť sociálne problémy,
- Vedieť sa rozhodovať,

⁴⁶ CAVELL, T. A., 1990, In VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*, s. 207-208.

- Vedieť správne riešiť konflikty,
- Správne využívanie základných sociálnych spôsobilostí ako je napr. empatia, asertivita, komunikácia,
- Sociálne poznávanie – vedieť rozpoznať pravidlá, ktoré sú platné v jeho sociálnom okolí, napr. doma v rodine, medzi spolužiakmi v škole,
- Vedieť a byť schopný sebakontroly a sledovania svojho správania a dopadu vlastného správania na ostatných,
- Byť schopný poskytnúť v prípade potreby sociálnu oporu a vedieť ju aj získať,
- Mať účinnú sociálnu sieť,
- Vedieť sa primerane sebaponímať, byť schopný poznať vlastnú identitu,⁴⁷

K sociálnym kompetenciám je možné zaradiť tiež schopnosť správne sa vyrovnávať so stresom a neúspechom – resilienciou.⁴⁸

Medzi základne sociálne spôsobilosti je možné zaradiť:

- a. Asertivitu**, je to priame a primerané vyjadrovanie svojich vlastných pocitov, postojov, názorov a potrieb. Asertívny človek rešpektuje svoje práva tak isto, ako práva iných ľudí.⁴⁹

Asertívny človek dokáže povedať „nie“, v prípade potreby dokáže požiadať svoje okolie o pomoc, dokáže vyjadriť svoje city, či už kladné, alebo záporné a dokáže viesť efektívny rozhovor, dokáže správne komunikovať,⁵⁰

- b. Komunikácia** je určitá forma spojenia medzi jedincami a to poskytovaním a prijímaním informácií. Môže súvisieť aj s inými formami ktoré spájajú ľudí, ako napríklad spoločenské vzťahy, kooperácia, spolupráca, interakcia – vzájomné pôsobenie. Poznáme verbálnu komunikáciu, napr. hovorené slovo a neverbálnu komunikáciu, napr. mimika, reč tela, pohľad⁵¹

⁴⁷ VÝROST, J. Sociálna kompetencia či sociálne kompetencie? In BAUMGARTNER, F., FRANKOVSKÝ, M., KENTOŠ, M. *Sociálne procesy a osobnosť: Zborník príspevkov*. Košice : Spoločenskovedný ústav, 2002. s. 330.

⁴⁸ ŠOLCOVÁ, I. *Vývoj resiliencie v detsvtví a dospelosti*. Praha : Grada Publishing, 2009. s. 11.

⁴⁹ ŽILOVÁ, A., NOVOTNÁ, A., ŽILOVÁ, V. *Sociálne spôsobilosti v pomáhajúcich profesiách*. Ružomberok : Verbum, 2010. 121 s. 64.

⁵⁰ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi : Průručka pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. s. 308

⁵¹ VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 221.

2.1 Sociálne spôsobilosti v období dospievania

Dospievanie je citlivým obdobím, v ktorom mladý človek nadobúda a rozvíja svoje sociálne spôsobilosti.⁵²

F. M. Gresham a S. N. Elliot hovoria, že sa v literatúre sa spomínajú tri typy definícií:

1. Prvým typom definícií sú tie, ktoré zdôrazňujú ako je dospievajúci prijímaný svojou vrstovnickou skupinou. Znamená to, že sociálne úspešní sú adolescenti, ktorí sú svojimi kamarátmi obdivovaní a prijímaní.
2. Druhý typ definícií hovorí o sociálnych schopnostiach ako o špeciálnych prejavoch správania sa v určitých situáciách. Ak jedinec situáciu vo vzájomnom kontakte zvládne, stáva sa úspešným, nie je skupinou odmietaný.
3. Do tretej skupiny definícií patrí tzv. *sociálne validné definície*. Tieto definície hovoria o takých formách správania, pri ktorých je predpoklad sociálnych ziskov pre dospievajúcich.⁵³

V jednej všeobecnejšej, sociálne validnej definícii sa hovorí napríklad, že sociálna schopnosť je znalosťou a šikovnosťou primeranou veku s pokojom, vyrovnané a tvorivým prístupom sa začleniť do sociálneho prostredia človeka.⁵⁴

Caldarell a Merrell hovoria o rozsahu sociálnych schopností dospievajúcich a ich prejavy charakterizujú takto:

- **oblasť vrstovnických vzťahov** – schopnosť vytvoriť si priateľské vzťahy, vedieť prekonávať negatívne vplyvy vrstovnickej skupiny, vedieť akceptovať odlišnosti, sociálne vnímanie, sociálne poznávanie, empatia voči verbálnym i neverbálnym prejavom iných jedincov, súvislé budovanie názorov o druhých ľuďoch, ktoré si vytvára na základe vlastných skúseností ,
- **sebaregulácia** – schopnosť správne riešiť konflikty, schopnosť kontrolovať vlastné verbálne i neverbálne prejavy, sebapoznávanie,

⁵² KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospívajúcich*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 43.

⁵³ F. M. GRESHAM A S. N. ELLIOT, 1987. In KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospívajúcich*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 43.

⁵⁴ ORPINAS, HORNE, 2006, s. 108, In KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospívajúcich*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 43.

- **vzdelávanie** – vedieť samostatne zvládať plnenie úloh, schopnosť samostatne pracovať podľa pokynov, vedieť si správne rozvrhnúť čas, vedieť plánovať svoje aktivity a činnosti, vedieť vytvoriť správne pracovné prostredie, v prípade potreby vedieť požiadať o sociálnu podporu vo svojom sociálnom okolí,
- **kooperácia** – schopnosť pracovať podľa pravidiel a stanovených požiadaviek, schopnosť spolupráce a skupinovej práce, schopnosť prijať požiadavky vyplývajúce zo sociálnej role, vedieť správne využívať voľný čas, dokázať pracovať na spoločných cieľoch a riešeniach,
- **interakcie s druhými osobami** – vedieť správne komunikovať, začať komunikáciu z vlastnej iniciatívy, samostatne, schopnosť verbálnej aj neverbálnej komunikácie, schopnosť vedieť prijímať pochvalu, vedieť sa rozhodovať a vedieť plánovať vo vzájomnom pôsobení s inými ľuďmi.⁵⁵

Ako sa u dospelých rozvíjajú sociálne schopnosti, sa v školskom prostredí zisťuje sociometrickou technikou. Je to preto, lebo popularita aj nepopularita sa v období adolescencie stanovuje podľa sociálnych schopností dospelého jedinca. Populárni jedinci sú zvyčajne rozumovo schopnejší, disponujú zároveň aj vyššou sociálnou inteligenciou. Preto sú obvykle dominantní, sebavedomejší a vyrovnaní. Pre iných sú zaujímaví, preto im sociálna skupina priznáva vyššiu moc a väčší vplyv v skupine. Sú pre ostatných vzorom, ostatní túžia byť ako oni, znamenajú pre nich akýsi ideál.⁵⁶

Populárni jedinci môžu mať i lepší školský prospech, naopak nepopulárni jedinci, ktorých okolie neuznáva, môžu mať školský prospech horší. Je možné, že títo populárni, sociálne silnejší jedinci dostávajú od svojich učiteľov vyššiu mieru sociálnej a emocionálnej opory. Učitelia si však tejto formy podpory populárnych jedincov nie sú vedomí. Naopak študenti sú i v nižších ročníkoch schopní tieto formy správania učiteľov rozpoznať.⁵⁷

Sociálne schopnosti jedinca môžu posilňovať priateľské vrstovnicke vzťahy. Dospelý so svojim blízkym priateľom zdieľa spoločne svoje radosti, ale aj svoje problémy. V období adolescencie znamená priateľstvo ochotu nezištne pomáhať, dokonca sa kvôli kamarátovi vzdať niečoho osobného, alebo dôležitého. Ak dospelý urobí

⁵⁵ CALDARELL A MERRELL, 1997. KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospelých*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 45.

⁵⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 584.

⁵⁷ MAREŠ, JEŽEK, 2002. In KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospelých*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 52.

niečo prospešné pre druhého, má z toho oveľa väčšie uspokojenie, ako keby konal sebecky.⁵⁸

---

⁵⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 586.

3 ADOLESCENCIA

Obdobie dospievania je špecifickým obdobím, kedy na jedinca súčasne vplývajú veľké telesné, sociálne a psychické zmeny. Charakterizuje ho typické vývinové poslanie ako je zvládnutie telesných zmien – od výzoru dieťaťa k výzoru dospelého človeka, schopnosť nadväzovať vzťahy so svojimi vrstovníkmi rovnakého aj opačného pohlavia, postupné odpútavanie sa od rodičov a zvládnutie neľahkej úlohy prípravy na budúce povolanie.⁵⁹

Obdobie adolescencie je charakteristické mnohými zmenami v oblasti prežívania i správania adolescenta, jedná sa najmä o zmeny po telesnej stránke, ale i po stránke emocionálnej, psychickej a sociálnej. Pre potreby mojej práce sa zameriam na vývin a zmeny najmä v sociálnej oblasti, pretože sociálnu oporu je možné získať iba v rámci interakcie s okolím.

Obdobie dospievania sa zvyčajne označuje termínom adolescencia. Tento termín však v odbornej literatúre nie je jednoznačne definovaný. V Psychologickom slovníku je rozdiel medzi používaním tohto termínu v českej a anglickej literatúre. V českej literatúre sa označujú adolescencia ako obdobie medzi pubescenciou, ktorá sa označuje ako samostatná obdobie, a ranou dospelosťou, t.j. dosiahnutím pohlavnej zrelosti, dotvorenia rozumových schopností a dotvorenia celistvosti osobnosti. V anglickej literatúre je adolescencia označovaná ako celé dospievanie, vrátane obdobia označovaného ako pubescencia (puberta).⁶⁰

Obdobie dospievania je možné rozdeliť na dve fázy:

- **raná adolescencia** – (*pubescencia*) prebieha približne od 11. - 15. roku veku človeka. Je to vlastne prvých päť rokov dospievania. V tomto období sú evidentné veľmi významné telesné zmeny, zmeny v spôsobe myslenia, dospievajúci už dokáže myslieť abstraktne. Začína sa osamostatňovať od vplyvu rodičov, oveľa väčší význam pre pubescenta nadobúdajú kamaráti a vrstovníci, s ktorými sa stotožňuje v názoroch a myslení. V tomto období sú priateľstvá a prvé zamilovania veľmi dôležité. V období detstva predstavovali rodičia pre dieťa istotu a závislosť od rodiny, v období dospievania sa potrebuje postupne odpútať. V tomto období by mu závislosť na rodičoch v jeho vývine

---

⁵⁹ VALÁŠKOVÁ, M., JEŽEK, S. Prožívání tělesných změn v adolescenci a jejich vliv na sebehodnocení adolescentu. In SMÉKAL, V., MACEK, P.. *Utváření a vývoj osobnosti : Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister a Principal, 2002. s. 147.

⁶⁰ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. Vyd. Praha : Portál, 2010, s. 367.

mohla byť skôr na prekážku. Keď dospievajúci jedinec dosiahne určitý stupeň vývinu, potrebuje o sebe slobodne sám rozhodovať. Snaží sa postupne od svojej rodiny odpútať. Toto osamostatňovanie mu umožňuje rozvíjať sociálne kompetencie a zručnosti. Dokazuje tým sebe, ale aj svojmu okoliu, že už závislosť od rodičov v takej miere ako v detstve potrebovať nebude. Postupné potvrdzovanie sociálnych kompetencií umožňuje dospievajúcemu chrániť sa voči neistote.

- **neskorá adolescencia** – je to obdobie od 15. do 20. roku veku človeka. V tomto období dochádza ku komplexnejšej psychosociálnej premene jedinca. Postupne sa mení osobnosť dospievajúceho a mení sa aj jeho spoločenská pozícia. Dospievajúci sa dostáva do veľmi dôležitej fázy, ukončuje svoju profesijnú prípravu. Jedinec prijíma netypickú adolescentnú kultúru a spôsob života, ktoré vrcholila v období na začiatku dospievania. V tomto období zdieľa spoločné zážitky a hodnoty s vrstovníkmi, potvrdzuje si tým svoju sociálnu identitu. Osamostatňuje sa od rodičov, postupne sa vzťahy s rodičmi upokojujú a stávajú sa stabilnejšími. V tomto období sa v oveľa väčšej miere prehĺbujú vzťahy s vrstovníkmi a rozvíjajú sa partnerské vzťahy. Fáza neskoršej adolescencie je zameraná na hľadanie a rozvíjanie svojej vlastnej totožnosti.⁶¹

Pre potreby mojej bakalárskej práce sa ranou adolescenciou nebudem zaoberať, zameriam sa predovšetkým na neskorú adolescenciu.

Adolescent si v tomto období kladie otázky ohľadom utvárania vlastnej totožnosti, Medzi zásadné témy adolescencie patrí ujasňovanie si vzťahu k sebe samému. Pre neho sú kľúčové sú odpovede na otázky „Kam patríť?“, „Kam smerujem?“, apod. Veľmi dôležitou stránkou utvárania identity je jej sociálny aspekt. Ide hlavne o vnímanie a hodnotenie vzťahov, v ktorých dospievajúci aktívne vystupuje. Kvalita vzťahov s rodičmi zostáva na určitej úrovni, avšak kvalita a význam vzťahov s vrstovníkmi sa výrazne zvyšuje.⁶²

Medzi **hlavné vývinové úlohy dospievania** patrí na jednej strane postupné osamostatňovanie sa zo závislosti na rodičoch, na strane druhej je to nadväzovanie rozličnejších a oveľa významnejších vzťahov s vrstovníkmi oboch pohlaví. Toto obdobie zásadne ovplyvňuje preberanie neskorších manželských a rodičovských rolí.⁶³

S nástupom dospievania dochádza u adolescenta k novej kvalite sebareflexie. Z nej vyplýva pre adolescenta potreba potvrdiť si svoju vlastnú cenu. *Vo vzťahu k vrstovníkom*

⁶¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Děství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 323-326.

⁶² MACEK, P. Adolescence a českí dospívající na přelomu století. In SMÉKAL, V., MACEK, P. 2002. *Utváření a vývoj osobnosti : Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister a Principal, 2002. s. 129.

⁶³ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. s. 296.

a kamarátom to znamená hlavne potvrdenie sociálnej prestíže a *v rámci rodinných vzťahov* to znamená hlavne zrovnoprávnenie vlastnej pozície.⁶⁴

3.1 Vzťahy v období dospievania s akcentom na ich sociálnu oporu

Základnými oblastami vzťahov adolescentov sú vzťahy s rodičmi, vrstovníkmi, kamarátmi, učiteľmi, príp. inými dospelými. Tieto vzťahy postupne bližšie a detailnejšie popíšem v rámci tejto podkapitoly.

Hlavný problém medzi adolescentmi a dospelými spočíva v tom, že obe strany majú odlišné predstavy o právach a povinnostiach adolescenta. Adolescenti by chceli mať čo najviac práv a na druhej strane by chceli mať čo najmenej povinností. Dospelí sú však ochotní priznať dospievajúcemu menej práv, ale vyžadujú viac povinností. Tieto protichodné predstavy na seba narážajú a dochádza tak k mnohým konfliktom.

Vytvárať vzájomný pozitívny vzťah medzi adolescentmi a dospelými sa musia snažiť obidve strany. Dospelí by nemali striktne trvať na svojich predstavách, pretože tým môžu spomaľovať sociálny vývin adolescenta a zároveň mu komplikovať prechod do obdobia dospelosti.⁶⁵

3.1.1 Rodičia ako sociálna opora adolescentov

Vzťah rodičov a adolescenta môže mať podobu priateľského vzťahu, ak sú rodičia ochotní uznať nezávislosť adolescenta. Ak sa rodičia nedokážu prispôbiť potrebám dospievajúceho jedinca, môžu sa vzťahy medzi nimi narušiť. Rodičia majú obvykle problém pochopiť, že ich dospievajúce dieťa sa potrebuje osamostatniť, aby dokázalo prejsť týmto vývinovým štádiom. Dospievajúci má neľahkú úlohu postupne sa stať sebestačným, osamostatniť sa a odpútať sa od svojej rodiny. Kto túto úlohu v období dospievania nezvládne, nedokáže v budúcnosti vybudovať svoju vlastnú rodinu.⁶⁶

J. Langmeier a D. Krejčířová hovoria, že je nutné, aby rodičia prispôbili svoj výchovný prístup osobitným znakom obdobia dospievania. Toto je ťažká úloha pre rodičov

---

⁶⁴ MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vzťahy s rodiči a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 26.

⁶⁵ KONČEKOVÁ, Ľuba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU. s. 86.

⁶⁶ KONČEKOVÁ, Ľuba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 87 s.

a pre všetkých v blízkom okolí adolescenta. Dospievajúci jedinec potrebuje dôslednú a stabilnú výchovu, ale táto výchova musí byť iná, ako výchova dieťaťa.⁶⁷

Adolescent sa v tomto období musí síce do určitej miery osamostatňovať, ale zároveň potrebuje mať pocit, že rodičia mu v prípade potreby poskytnú oporu a citové zázemie.⁶⁸

Na konci obdobia adolescencie bývajú zvyčajne vzťahy s rodičmi už vyriešené a ustálené.⁶⁹

Osamostatňovanie a odpútavanie sa od rodiny vedie k zmene citovej väzby k rodičom, citová väzba medzi rodičom a adolescentom nezaniká. Pocit istoty a bezpečia prechádza pre adolescenta do symbolickej roviny, ale aj naďalej plní svoju funkciu vo vedomí dospievajúceho.⁷⁰

Dospievajúci sa snažia dosiahnuť rovnováhu v záťažových situáciách, ktoré na nich kladú nové požiadavky. Majú pocit, že sa nachádzajú medzi dvomi „mlynskými kameňmi“ – samostatnosťou a závislosťou. Často protichodne vyhlasujú, že chcú aby m rodičia dali pokoj, no na druhej strane v prípade neúspechu potrebujú od rodičov podporu a starostlivosť. Po prekonaní prekážky požadujú aby sa na všetko zabudlo a chcú byť znova samostatní a nezávislí. Je veľmi dôležité, aby rodičia dospievajúceho v tomto ohľade chápali a poskytli mu v prípade potreby oporu.⁷¹

Dospievajúci človek vyžaduje od svojich rodičov dôveru, potrebuje z ich strany cítiť slobodu. Ak rodičia svojho dospievajúceho potomka ešte nepovažujú za rovnocenného partnera, je potrebné, aby ho rešpektovali a rešpektovali aj jeho potreby a záujmy a aby mu to dávali najavo.⁷²

Takýmto prístupom, porozumením a rešpektovaním osobnosti dospievajúceho, nepresadzovaním striktných a prísnych výchovných metód, pomáhajú rodičia adolescentovi prijať postupne pocit zodpovednosti a pomáhajú mu osamostatňovať sa.⁷³

---

⁶⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. s. 165.

⁶⁸ KONČEKOVÁ, Euba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 86 s.

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Děství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 329.

⁷⁰ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 218.

⁷¹ HINESOVÁ, G., BAVERSTOCKOVÁ, A. 2007. *Nebojte sa vychovávať : Každodenní průvodce světem dospívajících*. Praha : Ikar, 2007. s. 38.

⁷² MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vztahy s rodiči a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 25.

⁷³ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. S. 368

A. Gecková, M. Pudelský a J. Tunistra, vykonali výskum, v ktorom sa ukázalo, že dospievajúci nepocitujú dostatočnú oporu vo svojom okolí. Ak mali dostatočnú oporu vo svojom okolí, najčastejšie ju pocitovali z matkinej strany. Matka pre nich v tomto období predstavovala významný zdroj opory.⁷⁴

Otec v období adolescencie nestojí v centre, je skôr bokom, preto mávajú dospievajúci lepší vzťah skôr s matkou ako s otcom.⁷⁵

Podľa výskumu E. Fenwickovej a T. Smitha väčšina dospievajúcich označuje ako „lepšie“ vzťahy s matkami. Ako „zlé“ označilo vzťahy s matkami len málo žiakov. Vyzerá to tak, že trvale dobré vzťahy s matkami si dokázali udržať skôr chlapci ako dievčatá. Svoj vzťah s otcom označila skoro tretina dospievajúcich ako „zlý“, to znamená, že vzťah s otcom je v tomto období zrejme komplikovanejší a problematickejší.⁷⁶

Aj M. Vágnerová hovorí, že matky a otcovia sa k dospievajúcim deťom správajú odlišne. Matky vo vzťahu k dospievajúcemu častejšie žiadajú, prosia alebo vymáhajú, otcovia si naopak od dospievajúceho zvyčajne udržiavajú väčší odstup a jednáajú menej citovo než matky. Otcovia však prejavujú väčšie úsilie vychovávať mocensky. Na druhej strane však otcovia častejšie ako matky dokážu prijímať dospievajúceho ako partnera.⁷⁷

Blízke vzťahy dcér s matkami majú sklon sa prejavovať a pretrvať i v ďalších rokoch, oproti tomu synovia majú sklon skôr prehlbovať svoju nezávislosť na matkách.⁷⁸

Vzťahy medzi deťmi a rodičmi sa v období adolescencie dostávajú na vyššiu úroveň. Na tejto úrovni sú dospievajúci už schopní vidieť vzájomný vzťah aj z inej perspektívy, sú schopní pozrieť sa na vzájomné vzťahy z pozície rodičov. Dospievajúci už neuvažuje tak egoisticky, snaží sa brať do úvahy aj dohodnuté spoločné pravidlá. Umožňuje mu to lepšie prispôsobenie pri posudzovaní konkrétnych situácií. Ideálne je, ak sa vývoj dospievajúceho jedinca k samostatnosti deje v kruhu svojich rodičov a nie v osamotenosti.⁷⁹

---

⁷⁴ GECKOVÁ, A., PUDELSKÝ, M., TUINISTRA, J. Vplyv percipovanej sociálnej opory na subjektívne hodnotenie zdravia adolescentami a socio-ekonomické rozdiely v sociálnej opore adolescentov. In *Československá psychologie*. 2001, roč. 45, č. 1., s. 7 – 18.

⁷⁵ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 218.

⁷⁶ FENWICKOVÁ, E., SMITH, T. 1994. *Adolescencia : Ako prežiť obdobie dospievania : Príručka pre rodičov aj pre teenagerov*. Bratislava : INA, 1994. s. 63.

⁷⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Děťství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 330.

⁷⁸ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 218.

⁷⁹ COLLINS, 1990, In MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vzťahy s rodičmi a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 26.

V období adolescence dochádza k zníženiu potreby rodičovskej opory. To ale neznamená, že vzťahy adolescenta s rodičmi nie sú dôležité, nadobúdajú iba iný, osobitný význam.⁸⁰

Postupne sa zvyšuje vplyv vrstovníkov na adolescenta, ale význam a dôležitosť vzťahu s rodičmi neklesá. Tento vzťah sa v porovnaní s obdobím detstva mení. S vrstovníkmi trávi adolescent oveľa viac voľného času, avšak pozitívny vzťah s rodičmi znamená pre dospelávajúceho celkový dobrý pocit zo seba samého a je pre neho dôležitý aj z hľadiska životnej spokojnosti.⁸¹

Niektoré štúdie poukazujú, že emocionálna opora zo strany rodičov je aj v období adolescence pevná.⁸²

Iné štúdie ukázali, že podpora rodičov sa znižuje.⁸³

Meeus hovorí, že vzájomné pôsobenie rodičov a vrstovníkov vidí v kompenzačnom modeli. Tento kompenzačný model znamená, že ak dospelávajúci cítia malú oporu od svojich rodičov, môžu tento nedostatok prekonať vyššou orientáciou na svojich vrstovníkov. Od nich zrejme dostanú dostatočné množstvo potrebnej opory.⁸⁴

Wills et al. predkladá výsledky ktoré naznačujú, že rodičovská opora a opora vrstovníkov môžu ovplyvňovať užívanie návykových látok v opačných smeroch. To znamená, že prežívaná opora zo strany rodičov môže pôsobiť ako protektívny faktor, a na druhej strane opora zo strany vrstovníkov môže pôsobiť ako rizikový faktor.⁸⁵

Výskumná štúdia M. Helsen et al. ukazuje, že vzťah adolescentov s rodičmi a vrstovníkmi spolu kladne korelujú. Znamená to, že čím je citová väzba na rodičov istejšia

---

80 MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vzťahy s rodičmi a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 26.

81 MEEUS, HELSEN, VOLLEBERGH, 1995, In MACEK, P. Adolescence a českí dospívající na přelomu století. In SMÉKAL, V., MACEK, P. 2002. *Utváření a vývoj osobnosti : Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister a Principal, 2002. s. 129.

82 NICKERSON, NAGLE, 2005, In BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 420.

83 HELSEN et al., 2000. In BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 420.

84 MEEUS, 1994, In SIRUČEK, J., SIRUČKOVÁ, M., MACEK, P. 2007. Sociální opora rodičů a vrstevníků a její význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. In *Československá psychologie*. 2007, roč. LI, č. 5. s. 476.

85 WILLS et al. 2004. In SIRUČEK, J., SIRUČKOVÁ, M., MACEK, P. 2007. Sociální opora rodičů a vrstevníků a její význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. In *Československá psychologie*. 2007, roč. LI, č. 5. s. 477.

a pevnejšia, tým schopnejší je dospievajúci pri vytváraní dobrých vzťahových väzieb so svojimi vrstovníkmi.⁸⁶

3.2.2 Vrstovnícka skupina a jej vplyv na sociálnu oporu adolescentov

Vzťahy s vrstovníkmi sú pre adolescentov veľmi dôležité. Pomocou nich dokáže adolescent „testovať sám seba“, dokáže zvyšovať svoju osobnú hodnotu, rešpektovať hodnotu druhých ale dokáže tiež poznávať hodnotu partnerských vzťahov (v najširšom zmysle slova).⁸⁷

Adolescenti sa na jednej strane usilujú odpútať od rodiny, ale zároveň pociťujú silnú potrebu niekam patriť. Prijatie adolescenta do skupiny mu dáva pocit, že niekam patrí a zároveň mu to dodáva príjemný pocit istoty. Pociťujú spoločnosť zvyknú adolescenti zdôrazňovať napríklad oblečením, alebo napodobovaním vonkajších znakov skupiny. Spoločnosť vrstovníkov je pre adolescenta veľmi dôležitým zdrojom sociálnych skúseností. Tu si overuje rôzne formy spoločenského styku a medziľudských vzťahov.⁸⁸

Vrstovnícka skupina je pre neho v tomto období najdôležitejším prameňom emočnej a sociálnej opory.⁸⁹

Vrstovnícke vzťahy majú v období dospievania svoje nezastupiteľné miesto. Postupné presúvanie uspokojovania potrieb citovej väzby z rodičov na vrstovníkov je pre adolescenta výhodné, môže si týmto spôsobom budovať autonómiu voči rodičom. Výskumy ukazujú, že ak je miera autonómie vyššia, nie je to v rozpore s citovou väzbou na rodičov, práve naopak. V období adolescencie sa väčšina mladých ľudí v situáciách extrémneho distresu orientuje na svojich rodičov.⁹⁰

Rodičia v tomto období často vystupujú ako osoby citovej väzby (opory). Adolescenti, ktorí sú si istí, že sa v prípade potreby môžu obrátiť na svojich rodičov, sú v životných situáciách odvážnejší a nezávislejší.⁹¹

---

⁸⁶ HELSEN, M. et al. Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. [online]. In *Journal of Youth and Adolescence*, Vol 29(3), Jun, 2000. [cit. 2012-03-07]. pp. 320. Dostupné na internete: <www.ebsco.com>.

⁸⁷ MACEK, P. Adolescence a česť dospievajúci na prelomu storočia. In SMÉKAL, V., MACEK, P. 2002. *Utvárenie a vývoj osobnosti : Psychologické, sociálne a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister a Principal, 2002. s. 120.

⁸⁸ KONČEKOVÁ, Euba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 96 s.

⁸⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychológia I. : Dětství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 349.

⁹⁰ ALLEN LAND, 1999, In MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vzťahy s rodičmi a jejich souvislosti s citovou väzbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 27.

⁹¹ MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vzťahy s rodičmi a jejich souvislosti s citovou väzbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 27.

Sociálna opora sa môže prejavovať aj ako jedna z funkcií vrstovníckych vzťahov. Táto opora predstavuje prirodzenú súčasť života dospievajúcich, neprejavuje sa len v záťažových situáciách. V škole sa môže prejavovať napríklad vo forme pomoci s prípravou na vyučovanie. Mimo školského prostredia sa môže prejavovať napríklad možnosťou spoločného trávenia voľného času.⁹²

Výskum C. Bokhorst, S. R. Sumter a P. M. Westenberg ukázal, že adolescenti vo veku 16 až 18 považujú vrstovnícku oporu za významnejšiu, ako oporu zo strany svojich rodičov.⁹³

Výsledky prieskumu J. Mareša, S. Ježeka a J. Ludvíčka naznačujú, že čo sa týka vzájomnej pomoci medzi spolužiakmi, táto nie je veľmi bežná. Výnimku je asi 20 % žiakov, pre ktorých je pomáhanie bežnou záležitosťou. Na druhej strane skúmaní žiaci častejšie uvažovali o pomoci spolužiakovi, ktorý sa ocitol v ťažkej situácii. Ako morálnu povinnosť cíti potrebu pomôcť 78 % chlapcov a 93% dievčat.⁹⁴

3.1.3 Blízky kamarát ako zdroj opory v adolescentnom veku

V priateľstve adolescentov je na poprednom mieste dôvernosť, citová blízkosť a úprimnosť. Priateľské vzťahy vytvára adolescent hlavne z potreby prezentovať svoje vnútorné zážitky, z potreby zdôveriť sa so svojimi problémami niekomu blízkemu, komu môže dôverovať. Tieto priateľstvá sú hlboké, takže adolescenti často fungujú ako nerozlučné dvojice. Priateľstvá dvoch dievčat a dvoch chlapcov sú odlišné, majú rozdielne znaky.⁹⁵

Dievčatá mávajú zvyčajne jednu alebo dve „najlepšie“ kamarátky. S nimi prežívajú veľmi dôležité intenzívne vzťahy.⁹⁶

Priateľstvo dospievajúcich dievčat sa vyznačuje blízkosťou a väčšou otvorenosťou. Spoločne sa delia o osobné tajomstvá a pocity. Dievčatá sa navzájom lepšie počúvajú a prejavujú si vzájomnú podporu a starajú sa jedna o druhú.⁹⁷

---

⁹² KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávania dospievajúcich*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 34.

⁹³ BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 428.

⁹⁴ MAREŠ, J., JEŽEK, S., LUDVÍČEK, J. Ochota pomáhať spolužákum a žákovský pocit zodpovednosti. In MAREŠ, J. a kol. *Sociálna opora u detí a dospievajúcich III*. Hradec Králové : Nucleus, 2003. s. 226

⁹⁵ KONČEKOVÁ, E. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 96 s.

⁹⁶ FENWICKOVÁ, E., SMITH, T. 1994. *Adolescencia : Ako prežiť obdobie dospievania : Príručka pre rodičov aj pre teenagerov*. Bratislava : INA, 1994. s. 63.

⁹⁷ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Divčie a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 219.

Chlapčenské priateľstvá sa vyznačujú rezervovanosťou a tzv. „hrubosťou“. ⁹⁸

Chlapci považujú za dôležité prijatie do určitej skupiny alebo partie. ⁹⁹

Chlapčenské priateľstvá sú zvyčajne viacčlenné. Vo vzájomnej interakcii chlapcov sa často objavujú slovné prekáračky a komunikujú navzájom skôr nepriamo. Zvyčajne však tieto potýčky majú skôr symbolický charakter a sú ponímané humorne. ¹⁰⁰

Priateľské vzťahy v období adolescencie majú veľký význam. Poskytujú adolescentovi oporu v dobe osamostatňovania a odpútavania sa. V tomto období môže pociťovať osamelosť a bezradnosť. ¹⁰¹

Priateľské vzťahy sú charakteristické vzájomnosťou a intimitou:

- **vzájomnosť** predstavuje možnosť podeliť sa o vnútorné pocity, podeliť sa o svoje názory a životné skúsenosti. Ak mladý človek zistí, že niekto iný môže mať podobné, alebo tie isté pocity ako on, môže mu to pomôcť vyrovať sa s vlastnou neistotou, s vlastnými neistými pocitmi a názormi;
- **intimita** zahŕňa tri oblasti:
  - **možnosť zveriť sa priateľovi**, ktorému adolescent dôveruje,
  - **dôvernosť** – mladý človek je presvedčený, že vzájomné myšlienky, pocity a názory sú určené len priateľom, že sú ich spoločným tajomstvom,
  - **výlučnosť** – dospievajúci sa k svojmu priateľovi správa inak ako k ostatným vrstovníkom. Priateľovi poskytuje určité privilégia. ¹⁰²

Dobry priateľ poskytuje človeku v prípade potreby oporu, je ochotný ho vypočuť, prejavuje lojalitu, nezrádza a neponižuje, v prípade neúspechu sa nevysmieva. Je to dôveryhodná osoba. ¹⁰³

---

⁹⁸ KONČEKOVÁ, Ľuba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 96 s.

⁹⁹ FENWICKOVÁ, E., SMITH, T. 1994. *Adolescencia : Ako prežiť obdobie dospievania : Príručka pre rodičov aj pre teenagerov*. Bratislava : INA, 1994. s. 63.

¹⁰⁰ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s.

¹⁰¹ KONČEKOVÁ, Ľuba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 96 s.

¹⁰² VÁGENROVÁ, M. *Vývojová psychológia : detsví, dospelost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000.s. 249.

¹⁰³ VÁGENROVÁ, M. *Vývojová psychológia : detsví, dospelost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000.s. 249.

3.1.4 Učiteľ ako zdroj sociálnej opory

Vzťah medzi učiteľom a žiakom je možné vo väčšine prípadov označiť ako neosobný. Je to vzťah medzi rolami. Aby vzťah učiteľ žiak mohol prerásť do osobnej roviny, musel by byť pre tento typ vzťahu vytvorený väčší priestor.¹⁰⁴

Na druhej strane sú učitelia, ktorí s dospievajúcimi úspešne pracujú a to, že sú si adolescenti často neistý a potrebujú podporu dospelého človeka si uvedomujú. V takomto prípade si učitelia často s adolescentmi vytvoria dobrý vzťah, na ktorý ich žiaci v neskoršom období spomínajú pozitívne, ako na jeden z tých vzťahov v živote, ktorý ich vo veľkej miere ovplyvnil. Takýto učitelia majú schopnosť adolescentov pochopiť, byť trpezliví voči ich vzdorovitému správaniu, dokážu v nich vzbudiť záujem a získať ich k aktívnej účasti vo vyučovanom procese, ale hlavne sú schopní poskytnúť dospievajúcemu určitý návod k správaniu, ktoré je pre jeho budúci život najvhodnejší.¹⁰⁵

Čím sa vyznačuje „dobrý“ vzťah adolescenta s učiteľom? S. Ježek hovorí, že je to zvládanie úloh, samostatné vystupovanie, uznávanie, oceňovanie, spoločné aktivity, spoločne strávený čas...¹⁰⁶

Osobitnú dôležitosť v adolescencii nadobúda samostatnosť. Učiteľ, ktorý dokáže poskytovať svojim študentom v rovnovážnom pomere štrukturovanie a aj samostatnosť, a im týmto spôsobom pomáha. Rozširuje veľkosť ich zodpovednosti a zároveň ich motivuje k učeniu.¹⁰⁷

Tharp et al. ku týmto dimenziám pridávajú vzájomnú blízkosť, spoločne realizovanú nejakú činnosť a afinitu – úsilie potrebné na vytvorenie vzťahu. Najdôležitejšia je podľa nich spoločná činnosť učiteľov a študentov, pri ktorej sa snažia dosahovať rovnaké ciele.¹⁰⁸

Dospievajúci vyzdvihujú a oceňujú učiteľa, ktorý sa k nim nespráva nadradene a autoritatívne, ale prejavuje pochopenie pre ich názory. Sú spokojní, keď vidia, že ich učiteľ považuje aspoň z časti za rovnocenných partnerov. Takýto typ učiteľa posilňuje

---

¹⁰⁴ JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 84.

¹⁰⁵ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi : Průručka pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. s.269.

¹⁰⁶ JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 85.

¹⁰⁷ REEVE, 1998, In JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 85.

¹⁰⁸ THARP et al. 2000, In JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 85.

u dospelievajúcich pocit istoty a zároveň im poskytuje kladnú spätnú väzbu, čo ich vedie k motivácii a ochote vykonávať školskú činnosť. Dospelievajúci neprijímajú kladne učiteľov, ktorí zdôrazňujú svoju moc.¹⁰⁹

Dobrý vzťah s učiteľom môže v niektorých prípadoch nahrádzať nesprávne fungujúce vzťahy v rodine.¹¹⁰

Davisová hovorí, že učitelia môžu fungovať ako socializačné činitele. Môžu svojím prístupom ovplyvňovať kvalitu sociálnych a intelektuálnych skúseností žiakov tým, že im budú vstúpiť hodnoty vzdelania, budú ich motivovať k učeniu, budú pomáhať žiakom naplňať potrebu niekam patriť.¹¹¹

Dospelievajúci, ktorí vo svojom učiteľovi necítia oporu, môžu prejavovať menej riskantné správanie v triede a to nielen vo vyučovacom procese, ale aj vo vzťahu k svojim vrstovníkom.¹¹²

Pritom riskovanie je podľa niektorých autorov v adolescencii pre ďalší vývin jedinca veľmi dôležité.¹¹³

Pri prestupe zo základnej školy na strednú školu bol pozorovaný zo strany učiteľov pokles vnímanej sociálnej opory.¹¹⁴

3.1.5 Poskytovaná sociálna opora adolescentovi iným dospelým

Môže sa stať, že adolescent má potrebu vyhľadávať spoločnosť dospelého, ktorý by mu imponoval, predstavoval by pre neho prirodzenú autoritu a ktorý by ho bral ako rovnocenného partnera. Dospelievajúci potrebuje dospelého, aby mu poskytol potrebnú úpravu jeho názorov a prejavov. Autorita dospelého, ktorého adolescent akceptuje, mu pomáha rozpoznať, aké správanie je pre okolie ešte akceptovateľné. Dospelý predstavuje pre adolescenta vonkajšiu moc, ktorá mu poskytuje oporu a pomáha mu v neistote.¹¹⁵

¹⁰⁹ VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 326.

¹¹⁰ ZARRETT, ECCLES, 2006, In KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 39.

¹¹¹ DÁVIŠ, 2003, In JEŽEK, S. Vztahy s dospělými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 85.

¹¹² CLARK-LEMPERS, LEMBERS, HO, 1991, In JEŽEK, S. Vztahy s dospělými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 85.

¹¹³ HENDRY, KLOEP, 2002, In JEŽEK, S. Vztahy s dospělými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 85.

¹¹⁴ FURMAN, BUHRMESER, 1992, In BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 428.

¹¹⁵ VÁGENROVÁ, M. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. s. 252.

S. Ježek hovorí, že vzťahy dospievajúcich s rodičmi, súrodencami a vrstovníkmi sú predmetom mnohých výskumov. Je to podobné i vo vzťahu s učiteľom. Avšak vzťahy adolescentov so vzdialenejšími príbuznými v rodine, vzťahy so susedmi, trénermi, prípadne priateľmi rodičov, zatiaľ nie sú až tak podrobované výskumom.¹¹⁶

Hartup zdôrazňuje emočné hľadisko citovej väzby medzi adolescentom a dospelým, ktorý nie je členom rodiny.¹¹⁷

Roeser et al. hovoria, že správny vývin mládeže v období dospievania je medzigeneračným procesom. V tomto procese majú dospievajúci úlohu byť otvorení novým skúsenostiam a zážitkom a využiť ich a dospelí majú za úlohu poskytovať dospievajúcim vhodné príležitosti na získavanie týchto skúseností.¹¹⁸

Dospievajúci a dospelí prichádzajú navzájom do styku v rozličných prostrediach. Vzájomné pôsobenie však často nebýva dostatočne dlhé, ani osobné na to, aby sa z nich mohli vyvinúť osobné vzťahy. Dlhšiu dobu sa objavuje v odbornej literatúre názor, že dospievajúci sú od dospelých izolovaní. Rozumie sa tým, že dospelí a adolescenti nemajú navzájom významnejšie a intenzívnejšie vzťahy. Ide o dospelých, ktorí nie sú s adolescentom v príbuzenskom vzťahu, okrem učiteľov a vychovávateľov. Učiteľov však aj napriek tomu, že sa s nim stretávajú, nepovažujú adolescenti za dôležitých.¹¹⁹

Nepříbuzní dospelí sú však pre adolescentov dôležití, lebo stoja niekde v strede medzi vrstovníkmi a rodičmi. Reprezentujú síce normy dospelosti, ale nie sú v pozícii, aby od nich adolescenti očakávali možné tresty. Dospelý jedinec, ktorý nie je v príbuzenskom vzťahu, môže fungovať podobne ako rodič. Môže mladému človeku podobne ako rodič poskytnúť emočnú oporu (priatie), môže mu ukázať hranice, jeho postavenie a vzory.¹²⁰

Takýmto spôsobom môžu dospievajúcemu dopĺňať rodičovskú starostlivosť, alebo ju v prípade nedostatku nahrádzať.¹²¹

---

¹¹⁶ JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 81.

¹¹⁷ HARTUP, 1989, In JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 81.

¹¹⁸ ROESER, et al., 2000, In JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 81.

¹¹⁹ JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 92.

¹²⁰ JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 92.

¹²¹ FREEDMAN, 1993, In JEŽEK, S. Vzťahy s dospelými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vzťahy v dospívaní*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 92.

4 PRAKTICKÁ ČASŤ

Na základe vyššie uvedeného teoretického podkladu som sa rozhodla uskutočniť prieskumný projekt z tejto oblasti. V teoretickej časti som sa venovala **sociálnej opore**. Vymedzila som si tento termín a zamerala som sa na jej rôzne druhy a na teórie sociálnej opory. Spomínala som teóriu pripútania, ktorej autorom je Bolwby. Jedná sa v nej o nesmiernu dôležitosť utvorenia pozitívneho, pevného a stabilného vzťahu dieťaťa v ranom veku s nejakou blízkou osobou, najčastejšie matkou. V mojom výskume som si vybrala ako výskumnú vzorku adolescentov z gymnázia a adolescentov z detských domovov. Deti, ktoré od malička vyrastajú v detskom domove majú pravdepodobne veľmi sťaženú príležitosť k vytvoreniu stabilného vzťahu k opatrovateľskej osobe. Na základe toho som sa pýtala, či adolescenti z detských domovov vnímajú sociálnu oporu a prikladajú jej rovnakú dôležitosť ako adolescenti z gymnázií, ktorí vyrastali v rodinnom prostredí.

V druhej časti práce som sa venovala **sociálnym kompetenciám** a jednotlivých sociálnym spôsobilostiam. Jedná sa o spôsob sociálnej interakcie jedinca so svojim sociálnym okolím. Je nepochybné, že aj na základe „kvality“ tejto interakcie závisí jeho schopnosť vytvárať blízke, priateľské a vrúcne vzťahy. Jednoducho povedané, či je schopný vytvárať si sociálnu sieť, ktorá mu v prípade potreby bude k dispozícii a nápomocná.

V poslednej časti práce, ktorá je najobširnejšia a pre mňa kľúčová, som sa venovala **obdobiu adolescencie**. Z celého jej širokého záberu som sa venovala najmä socializácii, sociálnemu vývinu a vzťahom adolescenta. Postupne som rozobrala vzťahy adolescenta s rodičmi, vrstovníkmi, blízkym kamarátom, učiteľom a inými dospelými. Na základe tohto teoretického podkladu formulujem v ďalšej časti práce prieskumné otázky.

Na zisťovanie miery vnímanej sociálnej opory adolescentov z okolia som používala dotazník CSS-CZ. V teoretickej časti práce som opísala vzťahy adolescentov s rodičmi, vrstovníkmi, učiteľmi, inými dospelými, teda použitie tohto dotazníka považujem za veľmi vhodné, nakoľko je zameraný najmä na tieto položky.

4.1 Ciele výskumu a hypotézy

Predmetom bakalárskej práce bola sociálna opora adolescentov vzhľadom na ich sociálne kompetencie. V priebehu tvorby prieskumného problému som si kládla viaceré

otázky. *Vnímajú adolescenti častejšiu sociálnu oporu od vrstovníkov alebo od rodičov? Vnímajú sociálnu oporu aj od učiteľov a iných ľudí v škole, alebo nie? Akú dôležitosť prikladajú sociálnej opore zo strany rodičov, vrstovníkov, kamarátky/kamaráta, učiteľov? Je rozdiel medzi vnímanou sociálnou oporou adolescentov z gymnázia a adolescentov z detských domovov?*

Na základe preštudovania literatúry a prieskumov, ktoré sa v predmetnej problematike realizovali, som stanovila **hlavný cieľ** prieskumu: Zmapovať vnímanú mieru a dôležitosť sociálnej opory adolescentmi v rôznych prostrediach výchovy.

Precizovaním a špecifikovaním hlavného cieľa som dospela k nasledovným **čiastkovým otázkam**:

O1: Zistiť najdôležitejší zdroj sociálnej opory u adolescentov z detských domovov.

O2: Zistiť najdôležitejší zdroj sociálnej opory u adolescentov z gymnázia.

O3: Zistiť akú dôležitosť prikladajú adolescenti z detských domovov sociálnej opore.

O4: Zistiť rozdiely medzi vnímanou mierou sociálnej opory medzi adolescentmi z gymnázia a z detských domovov.

O5: Zistiť od akých osôb (rodičia, spolužiaci, kamarát/ka, učiteľ, iní ľudia v škole) vnímajú adolescenti z detských domovov a z gymnázia sociálnu oporu najčastejšie.

O6: Zistiť od akých osôb (rodičia, spolužiaci, kamarát/ka, učiteľ, iní ľudia v škole) považujú adolescenti z detských domovov a z gymnázia sociálnu oporu za najdôležitejšiu.

Operacionalizácia pojmov

Vnímaná miera sociálnej opory – získané skóre vo frekvencii sociálnej opory dotazníka CASS.

Dôležitosť sociálnej opory – získané skóre v dôležitosti sociálnej opory dotazníka CASS.

4.2 Metodika prieskumu

4.2.1 Výberový súbor

Základným kritériom výskumného súboru bolo vekové rozmedzie od 15 do 20 rokov, teda obdobie neskorej adolescencie. Výskumnú vzorku respondentov tvorilo 30

adolescentov z gymnázia v Nitre a 30 adolescentov z Detských domovov (DD Veľké Uherce – počet 6), (DD Žitavce – počet 12), (DD Zlaté Moravce – počet 12). Chlapcov z gymnázia bolo 6 (20 %), dievčat 24 (80%), chlapcov z DD bolo 8 (27%), dievčat 14 (47 %), a ôsmi respondenti neuviedli pohlavie (27%) (viď tab. 1). Študenti z gymnázia boli vo veku od 17 do 18 rokov, adolescenti z detských domovov boli vo veku od 15 do 19 rokov.

Tabuľka 1 - vekové charakteristiky respondentov

Adolescenti z gymnázia	počet	percentá
chlapci	6	20%
dievčatá	24	80%
spolu	30	
Adolescenti z detských domovov	počet	percentá
chlapci	8	27%
dievčatá	14	47%
neuvedené pohlavie	8	27%
spolu	30	

4.2.2 Metódy

V prieskume bol použitý *dotazník* sociálnej opory pre deti a dospievajúcich CASS (Ch.K.Malecki, M.K.Demaray, S.N.Elliott 2002, Translation and modification: D.Komárek, E.Ondřejová, J.Mareš 2002) – viď príloha. Dotazník CASS zisťoval sociálnu oporu z niekoľkých zdrojov: **od rodičov, učiteľov, spolužiakov, kamarátov, ľudí v škole, osobitne od matky a od otca**. Pôvodný dotazník CASS neobsahoval položky „moja mama“ a „môj otec“. Tieto boli do pôvodnej metodiky doplnené, aby bolo možné zistiť sociálnu oporu u rodičov v závislosti od ich role (doplnila doc.Šramová). Každému zdroju sociálnej opory bolo venovaných 12 položiek, dotazník mal teda celkovo 85 položiek. Pri každej položke respondent odpovedal v dvoch dimenziách: uvádzal **frekvenciu výskytu danej podoby sociálnej opory** a ďalej **závažnosť**, ktorú jej osobne prikladá.

Frekvencia výskytu sa vyjadrovala pomocou šesťstupňovej numerickej škály (*zakotvenie škály bolo od nikdy do vždy*), zatiaľ čo závažnosť pre danú osobu sa vyjadrovala pomocou trojstupňovej numerickej škály (*zakotvenie škály bolo od nie je dôležité po je veľmi dôležité*).

4.2.3 Postup zberu dát

Pre účely môjho výskumu som si vybrala dve skupiny adolescentov - z gymnázia a z detských domovov. Uvedené skupiny adolescentov som navštívila, pričom som ich požiadala o vyplnenie dotazníka CASS. Všetky skupiny adolescentov dostali rovnaké inštrukcie, postup vyhodnocovania dotazníkov prebiehal u všetkých respondentov rovnakých spôsobom.

4.3 Výsledky – spracovanie dát

Vyplnené dotazníky som dostala od 60 adolescentov vo veku od 15 do 19 rokov. 30 adolescentov bolo z gymnázia a 30 z detských domovov. Získané dáta som spracovávala v programe Microsoft Excel – frekvenčnou analýzou. K položke „celkové skóre dôležitosti“ v tabuľkách som sa dopracovala tak, že som „počet“ v jednotlivých stĺpcoch vynásobila (škála od nikdy do takmer vždy): „počet“ v prvom stĺpci vynásobený x1, „počet“ v druhom stĺpci vynásobený x2, až po stĺpec číslo šesť- „počet“ vynásobený x6, tieto výsledky som spočítala a dostala som „frekvenciu výskytu“. Tento postup som zopakovala aj v prípade posledných troch stĺpcov tabuľky (škála od nedôležité do veľmi dôležité). Tak isto som výsledky z týchto troch stĺpcov spočítala a dostala som „dôležitosť“. Takto spracovaným prepočtom bodov sa zvýraznila váha získaných údajov.

Škála „moji rodičia“

V tab. č. 2 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „frekvencia výskytu sociálnej opory“ som dostala výsledné číslo **1418**, pre položku „dôležitosť“ som dostala výsledné číslo **838**.

V tab. č. 3 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „frekvencia výskytu sociálnej opory“ som dostala výsledné číslo **978**, pre položku „dôležitosť“ som dostala výsledné číslo **471**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z gymnázia vnímajú sociálnu oporu od rodičov častejšie a aj jej prisudzujú väčšiu dôležitosť ako adolescenti z detských domovov.

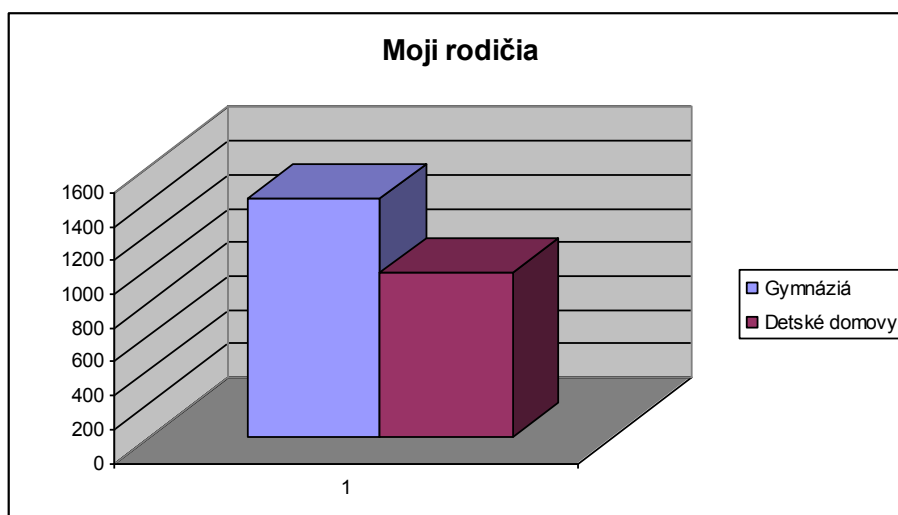
Za tabuľkami nasledujú grafy č. 1 a č. 2, ktoré graficky vyjadrujú spomínané výsledky.

Tabuľka 2 - *Moji rodičia* - adolescenti z gymnázia - frekvencia výskytu a dôležitosť

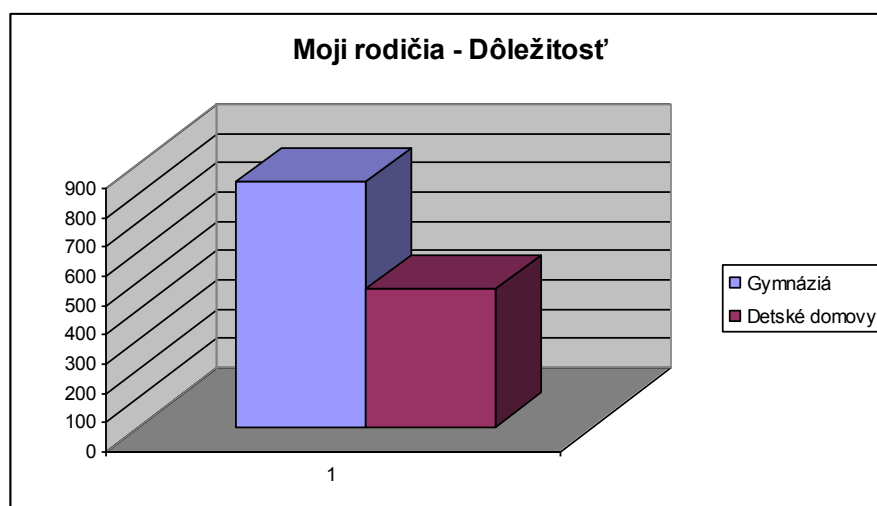
Moji rodičia		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
1	dávajú mi najavo, že sú na mňa hrdí	1	3	7	6	9	4	1	20	9
2	rozumejú mi	6	3	6	9	5	1	1	17	12
3	počúvajú ma, keď im potrebujem niečo povedať	-	1	8	7	7	7	2	16	12
4	pomôžu mi, keď neviem čo robiť	-	1	6	9	10	4	1	15	14
5	dávajú mi dobré rady	-	2	6	15	3	4	3	13	14
6	pomáhajú mi riešiť problémy tým, že mi poskytnú informácie	-	4	7	11	6	2	3	15	12
7	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	3	6	9	6	5	2	18	10
8	citlivo ma upozornia, keď robím chyby	5	4	7	6	7	1	4	15	11
9	odmenia ma, keď niečo urobím dobre	3	5	5	10	5	2	5	15	10
10	pomáhajú mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	-	2	4	12	9	3	2	13	15
11	urobia si čas, aby mi pomohli s rozhodovaním	1	4	5	8	8	4	-	17	13
12	dávajú mi veľa vecí, ktoré potrebujem	1	1	4	11	6	7	3	14	13
Počet		18	33	71	113	81	44	27	188	145
Celkové skóre dôležitosti		18	66	213	452	405	264	27	376	435
							1418			838

Tabuľka 3. *Moji rodičia* - adolescenti z DD - frekvencia výskytu a dôležitosť

Moji rodičia		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
1	dávajú mi najavo, že sú na mňa hrdí	5	4	11	1	1	3	6	8	6
2	rozumejú mi	7	3	3	4	2	5	6	8	7
3	počúvajú ma, keď im potrebujem niečo povedať	6	2	6	2	4	5	6	8	6
4	pomôžu mi, keď neviem čo robiť	5	4	8	-	2	6	5	9	6
5	dávajú mi dobré rady	6	3	7	2	4	3	5	11	4
6	pomáhajú mi riešiť problémy tým, že mi poskytnú informácie	6	3	7	1	4	4	6	11	3
7	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	5	2	5	6	1	5	5	11	4
8	citlivo ma upozornia, keď robím chyby	7	4	4	1	4	5	6	12	2
9	odmenia ma, keď niečo urobím dobre	8	1	7	2	2	5	7	8	5
10	pomáhajú mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	7	1	5	3	3	6	5	11	4
11	urobia si čas, aby mi pomohli s rozhodovaním	6	3	6	3	3	4	5	10	5
12	dávajú mi veľa vecí, ktoré potrebujem	6	1	7	3	2	6	6	9	5
Počet		74	31	76	28	32	57	68	116	57
Celkové skóre dôležitosti		74	62	228	112	160	342	68	232	171
							978			471

Graf 1 - Moji rodičia - adolescenti z DD a gymnázia - frekvencia výskytu

Graf 2 - Moji rodičia - adolescenti z DD a gymnázia - dôležitosť

Škála „moji učitelia“

V tab. č. 4 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **887**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **713**.

V tab. č. 5 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **1439**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **531**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z gymnázia vnímajú sociálnu oporu od učiteľov menej často ako adolescenti z detských domovov. Adolescenti z gymnázií považujú sociálnu oporu od učiteľov za dôležitejšiu ako adolescenti z detských domovov.

Za tabuľkami nasledujú grafy č. 3 a č. 4, ktoré grafický vyjadrujú spomínané výsledky.

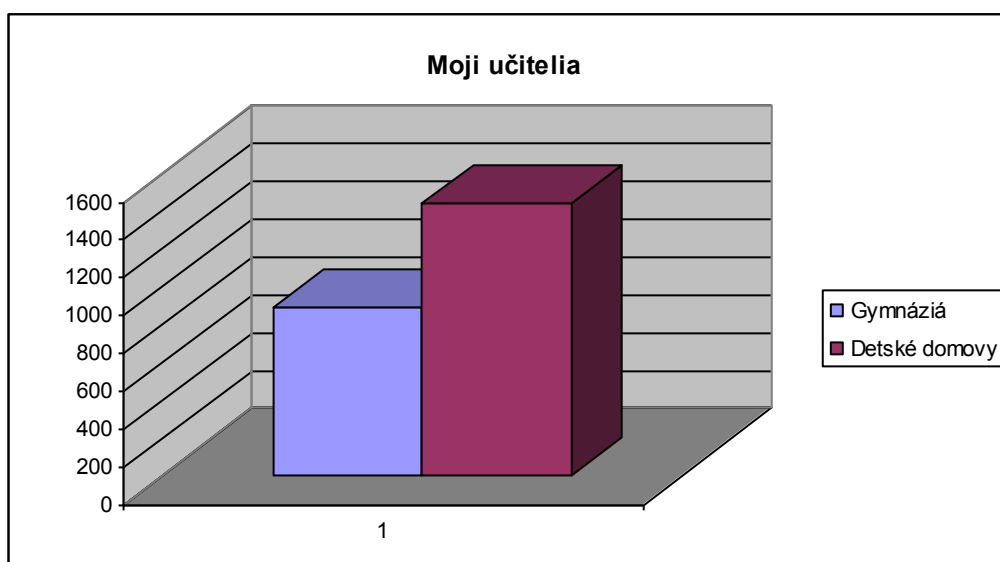
Tabuľka 4 - *Moji učitelia* - adolescenti z gymnázia - frekvencia výskytu a dôležitosť

Moji učitelia	Nikdy	často	Občas	Často	často	Vždy	dôležit	Dôležit	často	dôležit
----------------------	-------	-------	-------	-------	-------	------	---------	---------	-------	---------

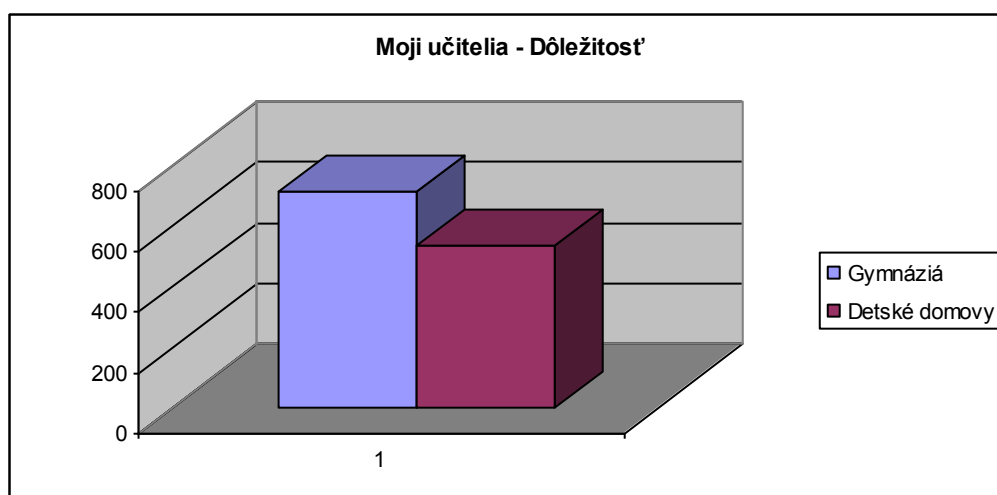
13	zaujímajú sa o mňa	6	6	14	2	1	1	5	21	4
14	správajú sa ku mne férovo	5	9	12	4	-	-	3	20	7
15	nevadí im, keď sa ich pýtam	4	6	12	6	1	1	3	21	6
16	vysvetlia mi veci, ktorým nerozumiem	5	7	12	2	3	1	4	20	6
17	ukážu mi, ako sa veci majú robiť	6	8	10	5	1	-	4	21	5
18	pomáhajú mi riešiť problémy tým, že mi poskytnú informácie	4	8	11	4	1	2	4	21	5
19	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	9	12	6	2	1	-	6	21	3
20	citlivo ma upozornia, keď robím chyby	12	8	8	2	-	-	7	18	5
21	mi povedia, ako si vediem	4	10	10	5	-	1	6	22	2
22	ubezpečujú sa, že mám všetky potrebné pomôcky	11	7	10	1	-	1	12	16	2
23	urobia si čas a pomôžu mi naučiť sa robiť veci dobre	9	12	7	1	1	-	5	21	4
24	venujú mi čas, keď potrebujem pomoc	5	15	8	2	-	-	2	23	5
Počet		80	108	120	36	9	7	61	245	54
Celkové skóre dôležitosti		80	216	360	144	45	42	61	490	162
							887	713		

Tabuľka 5 - *Moji učitelia* - adolescenti z DD - frekvencia výskytu a dôležitosť

Moji učitelia		<i>Nikdy</i>	<i>Takmer nikdy</i>	<i>Občas</i>	<i>Často</i>	<i>Takmer vždy</i>	<i>Vždy</i>	<i>Nedôležité</i>	<i>Dôležité</i>	<i>Veľmi dôležité</i>
13	zaujímajú sa o mňa	1	1	7	8	4	8	7	13	4
14	správajú sa ku mne férovo	2	2	5	4	5	9	4	14	5
15	nevadí im, keď sa ich pýtam	4	-	9	6	3	8	4	18	1
16	vysvetlia mi veci, ktorým nerozumiem	-	2	3	5	10	10	4	16	3
17	ukážu mi, ako sa veci majú robiť	2	2	4	7	4	11	6	13	5
18	pomáhajú mi riešiť problémy tým, že mi poskytnú informácie	3	1	5	9	6	6	5	14	4
19	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	3	1	8	5	8	4	5	15	3
20	citlivo ma upozornia, keď robím chyby	5	1	6	9	4	5	6	13	4
21	mi povedia, ako si vediem	1	1	8	10	4	5	5	15	3
22	ubezpečujú sa, že mám všetky potrebné pomôcky	1	6	8	3	6	6	10	11	2
23	urobia si čas a pomôžu mi naučiť sa robiť veci dobre	3	3	8	7	4	5	7	13	3
24	venujú mi čas, keď potrebujem pomoc	2	2	10	5	5	6	3	16	4
Počet		27	22	81	78	63	83	66	171	41
Celkové skóre dôležitosti		27	44	243	312	315	498	66	342	123
							1439	531		

Graf 3 - Moji učítelia - adolescenti z gymnázia a detských domovov - frekvencia výskytu

Graf 4 - Moji učítelia - adolescenti z gymnázia a detských domovov - dôležitosť

Škála „moji spolužiaci“

V tab. č. 6 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **1299**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **742**.

V tab. č. 7 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **1545**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **596**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z gymnázia vnímajú sociálnu oporu od spolužiakov menej často ako adolescenti z detských domovov. Na druhej strane, rovnako ako pri položke „moji učitelia“ adolescenti z gymnázií považujú sociálnu oporu od spolužiakov za dôležitejšiu ako adolescenti z detských domovov.

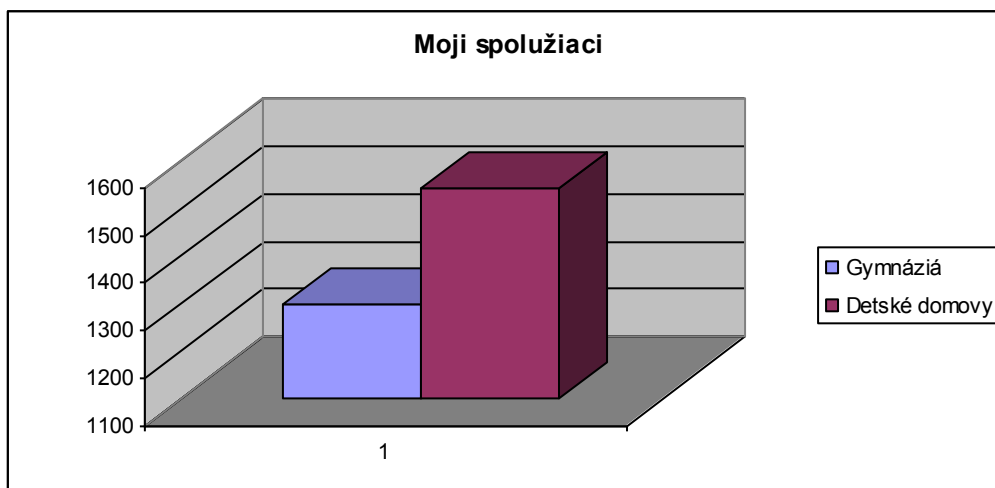
Za tabuľkami nasledujú grafy č. 3 a č. 4, ktoré graficky vyjadrujú spomínané výsledky.

Tabuľka 6 - Moji spolužiaci - adolescenti z gymnázia -frekvencia výskytu a dôležitosť

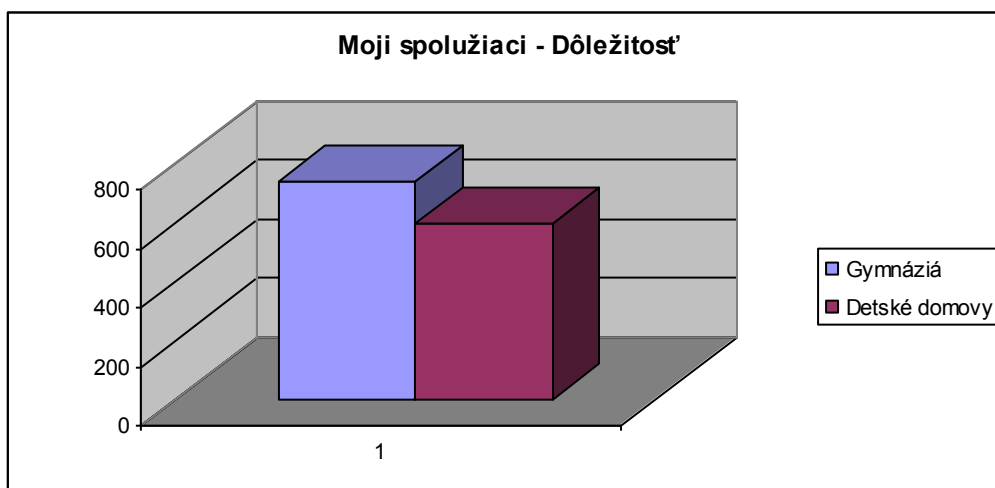
Moji spolužiaci		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
25	pekne sa ku mne správajú	-	3	6	18	2	1	1	21	8
26	páči sa im väčšina mojich nápadov a názorov	-	5	12	12	1	-	3	24	3
27	počítajú so mnou	-	1	9	14	4	2	1	23	6
28	nasmerujú ma, keď neviem čo robiť	1	3	5	14	6	1	3	24	3
29	dajú mi informácie, aby som sa naučil nové veci	1	2	11	11	3	2	5	19	6
30	poradia mi	-	2	7	11	9	1	1	21	8
31	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	3	6	11	6	3	1	7	20	3
32	citlivo ma upozornia, ak robím chyby	1	8	13	3	4	1	4	23	3
33	všimnú si, že som usilovne pracoval	1	6	10	12	1	-	6	22	2
34	pozvú ma, aby som sa zapojil do spoločných aktivít	1	1	7	8	10	3	2	23	5
35	trávime čas nad spoločnými aktivitami	-	4	10	12	3	1	2	23	5
36	pomáhajú mi so spoločnými úlohami	1	1	9	12	6	1	1	23	6
Počet		9	42	110	133	52	14	36	266	58
Celkové skóre dôležitosti		9	84	330	532	260	84	36	532	174
							1299			742

Tabuľka 7 -Moji spolužiaci - adolescenti z DD -
frekvencia výskytu a dôležitosť

Moji spolužiaci		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
25	pekne sa ku mne správajú	1	-	7	4	10	7	3	11	10
26	páči sa im väčšina mojich nápadov a názorov	1	-	6	12	4	8	4	12	7
27	počítajú so mnou	-	2	3	7	6	12	3	10	10
28	nasmerujú ma, keď neviem čo robiť	2	1	7	5	7	8	5	11	6
29	dajú mi informácie, aby som sa naučil nové veci	1	1	8	5	4	11	6	11	6
30	poradia mi	-	1	8	7	4	10	4	12	7
31	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	2	1	9	7	6	5	4	11	8
32	citlivo ma upozornia, ak robím chyby	2	1	8	7	5	7	7	10	6
33	všimnú si, že som usilovne pracoval	2	2	9	3	7	6	6	10	7
34	pozývajú ma, aby som sa zapojil do spoločných aktivít	1	1	7	3	6	12	4	11	9
35	trávime čas nad spoločnými aktivitami	1	2	5	6	4	11	5	12	7
36	pomáhajú mi so spoločnými úlohami	3	2	7	3	8	6	4	10	10
Počet		16	14	84	69	71	103	55	131	93
Celkové skóre dôležitosti		16	28	252	276	355	618	55	262	279
							1545			596

Graf 5 - Moji spolužiaci - adolescenti z gymnázia a z DD - frekvencia výskytu

Graf 6 - Moji spolužiaci - adolescenti z gymnázia a z DD - dôležitosť

Škála „môj kamarát/kamarátka“

V tab. č. 8 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **1839**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **939**.

V tab. č. 9 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **1802**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **679**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z gymnázia a adolescenti z detských domovov vnímajú porovnateľnú sociálnu oporu od kamaráta či

kamarátky. Na druhej strane, rovnako ako pri položke „moji učitelia“ a „moji spolužiaci“ adolescenti z gymnázií považujú sociálnu oporu od spolužiakov za dôležitejšiu ako adolescenti z detských domovov.

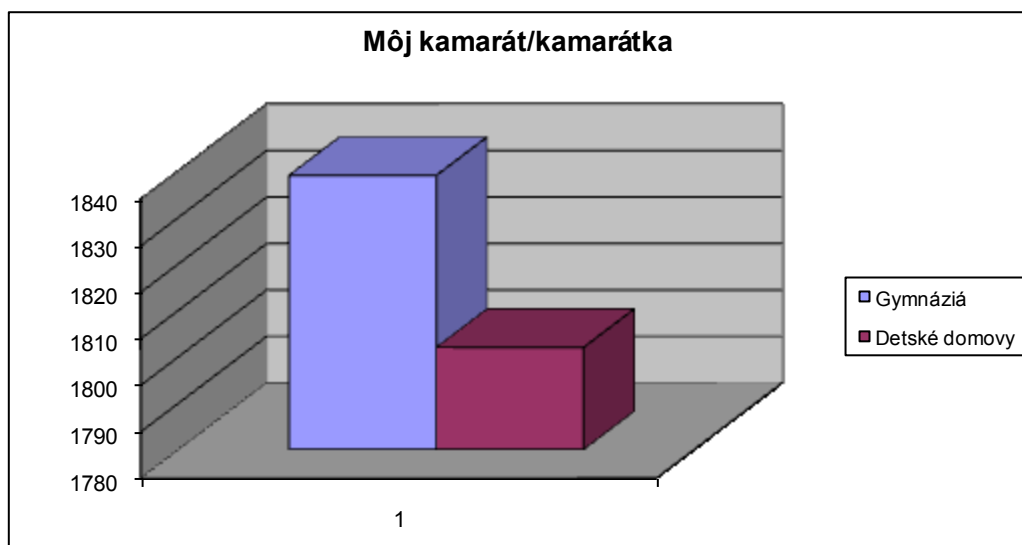
Za tabuľkami nasledujú grafy č. 7 a č. 8, ktoré graficky vyjadrujú spomínané výsledky.

Tabuľka 8 - môj kamarát/ka - adolescenti z gymnázia - frekvencia výskytu a dôležitosť

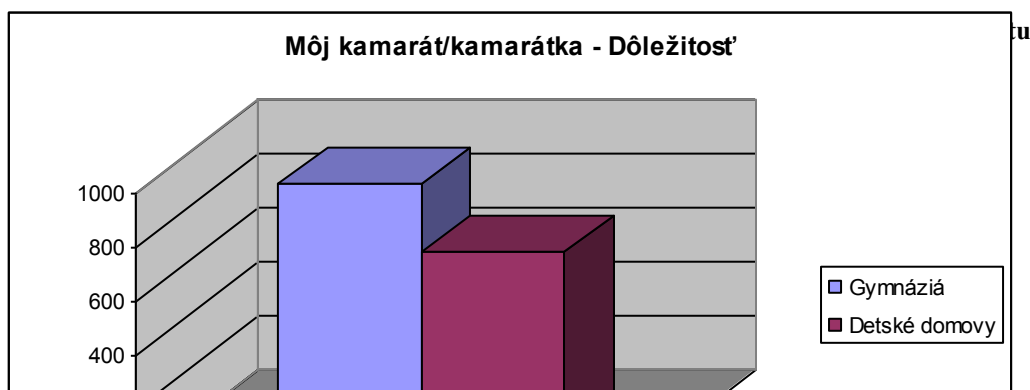
Môj kamarát/kamarátka		<i>Nikdy</i>	<i>Takmer nikdy</i>	<i>Občas</i>	<i>Často</i>	<i>Takmer vždy</i>	<i>Vždy</i>	<i>Nedôležité</i>	<i>Dôležité</i>	<i>Veľmi dôležité</i>
37	chápe moje pocity	-	-	-	2	19	9	-	9	21
38	zastane sa ma, keď sa iní ku mne zle správajú	-	-	-	4	13	13	1	8	21
39	pomôže mi, keď sa cítim osamelá/ý	-	-	-	6	12	12	1	6	23
40	pomôže mi svojimi nápadmi keď neviem čo robiť	-	-	2	5	13	10	2	13	15
41	dáva mi dobré rady	-	-	4	4	13	9	1	12	17
42	vysvetlí mi veci, ktorým nerozumiem	-	-	1	8	12	9	4	11	15
43	povie mi, keď sa mu páči to , čo robím	-	1	1	3	15	10	3	10	17
44	citlivo ma upozorní, keď urobím chyby	-	-	1	8	13	8	2	11	17
45	citlivo mi povie pravdu o tom, ako sa mi darí robiť veci, ako na tom som	-	1	1	5	14	9	1	8	21
46	pomôže mi, keď to potrebujem	-	-	1	2	12	15	-	8	22
47	podelí sa so mnou o svoje veci	1	-	1	4	12	12	2	10	18
48	urobí si čas, aby mi pomohol/a riešiť moje problémy	-	-	2	3	10	15	1	9	20
Počet		1	2	14	54	158	131	18	115	227
Celkové skóre dôležitosti		1	4	42	216	790	786	18	230	681
							1839			929

Tabuľka 9 - Môj kamarát/ka adolescenti z DD - frekvencia výskytu a dôležitosť

Môj kamarát/kamarátka		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
37	chápe moje pocity	1	1	2	4	2	20	2	8	13
38	zastane sa ma, keď sa iní ku mne zle správajú	-	1	2	3	2	20	-	8	15
39	pomôže mi, keď sa cítim osamelá/ý	-	-	4	5	4	17	-	12	11
40	pomôže mi svojimi nápadmi keď neviem čo robiť	1	1	3	5	5	15	2	7	13
41	dáva mi dobré rady	-	1	2	7	4	16	1	10	12
42	vysvetlí mi veci, ktorým nerozumiem	1	2	2	3	5	17	2	9	12
43	povie mi, keď sa mu páči to, čo robím	2	-	2	6	4	16	1	10	12
44	citlivo ma upozorní, keď urobím chyby	1	2	2	5	4	16	2	10	12
45	citlivo mi povie pravdu o tom, ako sa mi darí robiť veci, ako na tom som	1	1	2	5	3	18	2	8	13
46	pomôže mi, keď to potrebujem	1	-	1	4	6	18	1	8	13
47	podelí sa so mnou o svoje veci	1	1	3	2	7	15	1	10	11
48	urobí si čas, aby mi pomohol/a riešiť moje problémy	2	-	1	7	3	16	2	8	12
Počet		11	10	26	56	49	204	16	108	149
Celkové skóre dôležitosti		11	20	78	224	245	1224	16	216	447
							1802			679

Graf 7 - Môj kamarát/ka - adolescenti z gymnázia a z DD – frekvencia výskytu

Graf 8 - Môj kamarát/ka - adolescenti z gymnázia a z DD - dôležitosť

Škála „Ľudia v škole“

V tab. č. 10 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „frekvencia výskytu sociálnej opory“ som dostala výsledné číslo **1140**, pre položku „dôležitosť“ som dostala výsledné číslo **700**.

V tab. č. 11 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „frekvencia výskytu sociálnej opory“ som dostala výsledné číslo **1336**, pre položku „dôležitosť“ som dostala výsledné číslo **522**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z detských domovov vnímajú častejšiu sociálnu oporu od „ľudí v škole“ ako adolescenti z gymnázia. Na druhej strane, rovnako ako pri položke „moji učitelia“, „moji spolužiaci“, „môj kamarát“, adolescenti z gymnázií považujú sociálnu oporu od ľudí v škole za dôležitejšiu ako adolescenti z detských domovov.

Za tabuľkami nasledujú grafy č. 9 a č. 10, ktoré graficky vyjadrujú spomínané výsledky.

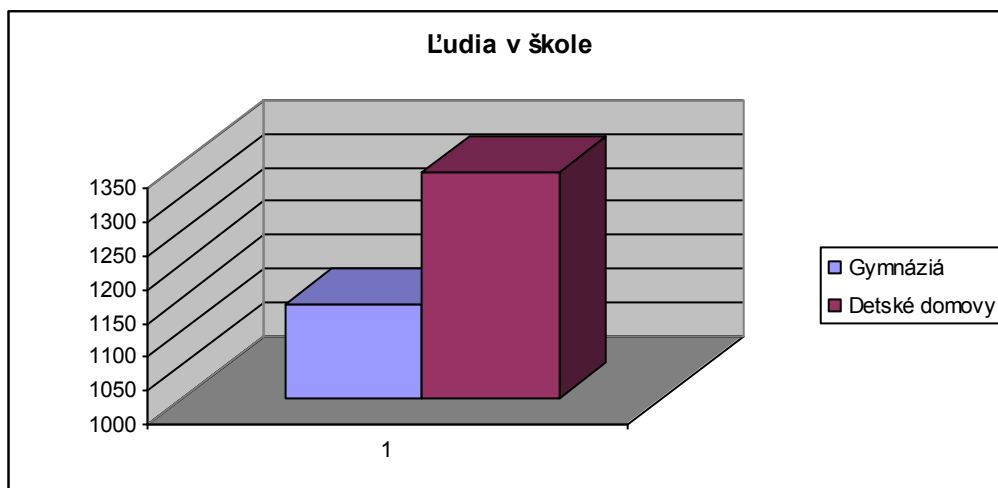
Tabuľka 10 - *Ľudia v škole* - adolescenti z gymnázia - frekvencia výskytu a dôležitosť

	Ľudia v škole	Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
49	zaujímajú sa o mňa	1	1	10	13	5	-	6	21	3
50	rozumejú mi	-	2	23	5	-	-	4	24	2
51	počúvajú ma, keď to potrebujem	-	2	18	7	3	-	2	26	2
52	dobré mi radia	1	1	14	12	2	-	4	23	3
53	pomáhajú mi riešiť problém tým, že mi poskytnú informácie	-	4	14	8	4	-	4	22	4
54	vysvetlia mi veci, ktorým nerozumiem	1	4	13	9	2	1	2	25	3
55	povedia mi, ako si vedieť	3	6	15	6	-	-	6	22	2
56	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	3	10	10	7	-	-	4	24	2

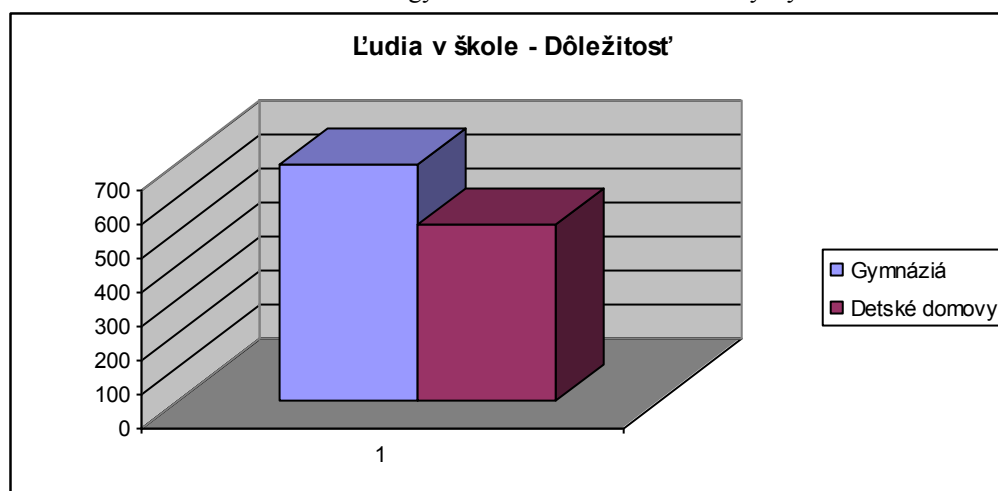
57	jemne ma upozornia, keď robím chyby	4	5	13	7	1	-	6	22	2
58	urobia si čas, aby mi pomohli s rozhodovaním	-	3	16	9	2	-	3	24	3
59	venujú mi čas, keď potrebujem pomoc	-	3	15	9	3	-	1	26	3
60	zaujímajú sa, či mám všetky pomôcky, ktoré potrebujem	7	5	12	5	1	-	8	21	1
Počet		20	46	173	97	23	1	50	280	30
Celkové skóre dôležitosti		20	92	519	388	115	6	50	560	90
							1140			700

Tabuľka 11 - *Ludia v škole* - adolescenti z DD – frekvencia výskytu a dôležitosť

Ludia v škole		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
49	zaujímajú sa o mňa	1	5	11	6	5	2	7	13	3
50	rozumejú mi	2	2	7	10	4	6	6	12	5
51	počúvajú ma, keď to potrebujem	3	2	11	4	7	3	5	16	2
52	dobře mi radia	2	2	10	8	5	3	6	14	3
53	pomáhajú mi riešiť problém tým, že mi poskytnú informácie	2	4	10	4	8	2	8	12	3
54	vysvetlia mi veci, ktorým nerozumiem	2	3	10	6	3	5	6	14	3
55	povedia mi, ako si vediem	2	2	9	6	5	5	4	16	4
56	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	3	10	2	7	7	3	15	5
57	jemne ma upozornia, keď robím chyby	2	2	12	5	5	4	8	12	3
58	urobia si čas, aby mi pomohli s rozhodovaním	3	2	11	5	5	3	7	14	2
59	venujú mi čas, keď potrebujem pomoc	1	1	10	8	8	2	6	12	5
60	zaujímajú sa, či mám všetky pomôcky, ktoré potrebujem	2	5	8	4	4	6	8	11	4
Počet		23	33	119	68	66	48	74	161	42
Celkové skóre dôležitosti		23	66	357	272	330	288	74	322	126
							1336			522

Graf 9- Ľudia v škole - adolescenti z gymnázia a z DD - frekvencia výskytu

Graf 10 - Ľudia v škole - adolescenti z gymnázia a z DD - dôležitosť

Škála „moja mama“

V tab. č. 12 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **1592**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **910**.

V tab. č. 13 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „*frekvencia výskytu sociálnej opory*“ som dostala výsledné číslo **936**, pre položku „*dôležitosť*“ som dostala výsledné číslo **471**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z gymnázia vnímajú častejšiu sociálnu oporu od „moja mama“ ako adolescenti z DD. Dôležitosť sociálnej opory zo strany matky je veľmi dôležitá pre adolescentov z gymnázia, nie však pre adolescentov z DD.

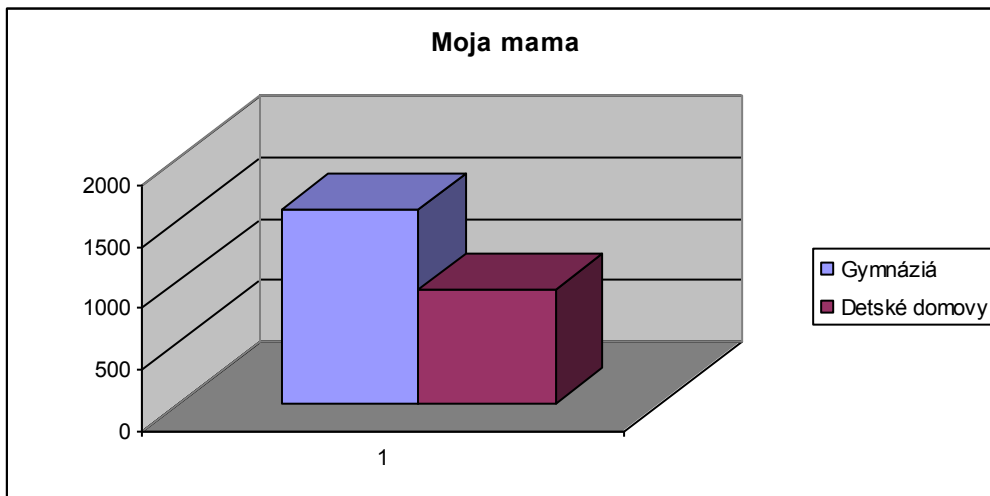
Za tabuľkami nasledujú grafy č. 11 a č. 12, ktoré graficky vyjadrujú spomínané výsledky.

Tabuľka 12 - *Moja mama* - adolescenti z gymnázia – frekvencia výskytu a dôležitosť

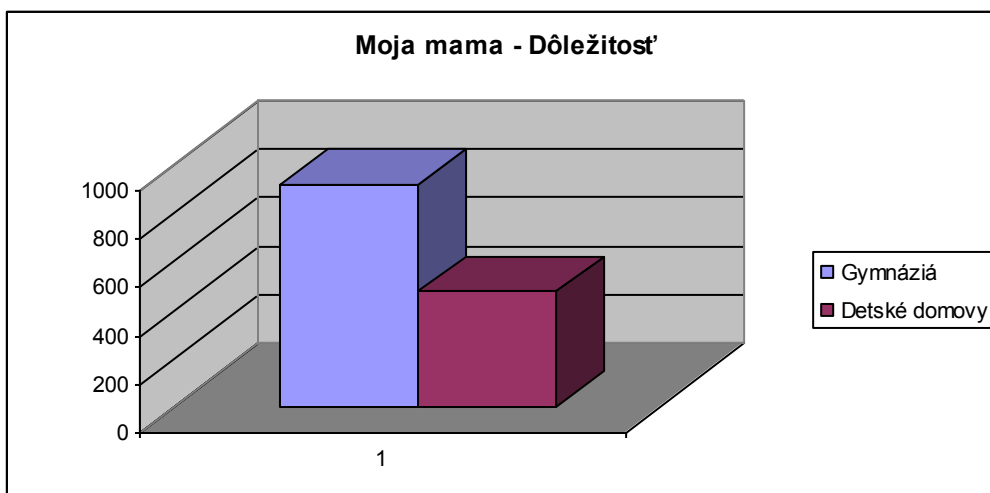
	Moja mama									
	Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité	
61	dáva mi najavo, že je na mňa hrdá	1	3	5	2	12	7	-	13	17
62	rozumie mi	4	3	5	9	5	4	-	13	17
63	počúva ma, keď jej potrebujem niečo povedať	-	2	1	6	14	7	-	13	17
65	pomôže mi, keď neviem čo robiť	-	1	3	8	12	6	-	13	17
66	dáva mi dobré rady	-	1	5	10	8	6	-	14	16
67	pomáha mi riešiť problémy tým, že mi poskytne informácie	1	1	4	9	9	6	2	12	16
68	pochváli ma, keď sa mi niečo podarí	1	3	4	4	13	5	1	13	16
69	citlivo ma upozorní, keď robím chyby	2	5	4	11	3	5	1	14	15
70	odmení ma, keď niečo urobím dobre	-	5	1	8	11	5	2	13	15
71	pomáha mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	-	1	3	8	15	3	-	12	18
72	urobí si čas, aby mi pomohla s rozhodovaním	-	1	3	6	13	7	-	13	17
73	dáva mi veľa vecí, ktoré potrebujem	-	2	-	5	10	13	1	13	16
	Počet	9	8	38	86	12	5	74	7	156
	Celkové skóre dôležitosti	9	6	114	344	62	5	444	7	312
							159			91
							2			0

Tabuľka 13 - *Moja mama* - adolescenti z DD – frekvencia výskytu a dôležitosť

Moja mama		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
61	dáva mi najavo, že je na mňa hrdá	5	3	5	2	3	4	7	6	7
62	rozumie mi	6	1	5	3	2	7	6	7	7
63	počúva ma, keď jej potrebujem niečo povedať	5	1	5	3	3	6	6	8	6
65	pomôže mi, keď neviem čo robiť	6	4	4	1	1	7	7	8	5
66	dáva mi dobré rady	7	3	5	2	-	6	7	8	5
67	pomáha mi riešiť problémy tým, že mi poskytne informácie	6	3	6	1	1	6	7	8	5
68	pochváli ma, keď sa mi niečo podarí	5	2	7	1	1	7	6	9	5
69	citlivo ma upozorní, keď robím chyby	5	4	3	4	1	6	7	7	6
70	odmení ma, keď niečo urobím dobre	7	2	5	2	-	7	6	8	6
71	pomáha mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	6	3	5	3	-	6	7	7	6
72	urobí si čas, aby mi pomohla s rozhodovaním	7	2	5	2	1	6	7	7	6
73	dáva mi veľa vecí, ktoré potrebujem	7	1	5	1	1	8	6	8	6
	Počet	72	9	60	25	14	76	79	91	70
	Celkové skóre dôležitosti	72	5	180	100	70	456	79	182	210
							936			471

Graf 11 - adolescenti z gymnázia a z DD - frekvencia výskytu

Graf 12 - adolescenti z gymnázia a z DD - dôležitosť

Škála „môj otec“

V tab. č. 14 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z gymnázia. Pre položku „frekvencia výskytu sociálnej opory“ som dostala výsledné číslo **1201**, pre položku „dôležitosť“ som dostala výsledné číslo **810**.

V tab. č. 15 je vidieť výsledky dotazníka CASS adolescentov z detských domovov. Pre položku „frekvencia výskytu sociálnej opory“ som dostala výsledné číslo **667**, pre položku „dôležitosť“ som dostala výsledné číslo **439**.

Na základe získaných výsledkov môžem konštatovať, že adolescenti z gymnázia vnímajú výrazne častejšiu sociálnu oporu od „môj otec“ ako adolescenti z DD. Dôležitosť sociálnej opory zo strany otca je dôležitá pre adolescentov z gymnázia, nie však pre adolescentov z DD.

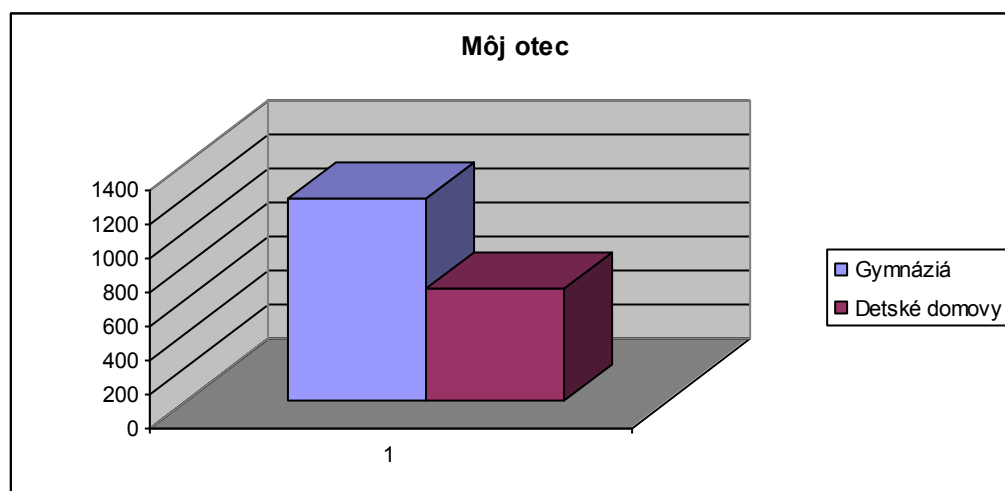
Za tabuľkami nasledujú grafy č. 13 a č. 14, ktoré graficky vyjadrujú spomínané výsledky.

Tabuľka 14 - *môj otec* - adolescenti z gymnázia – frekvencia výskytu a dôležitosť

	<i>Môj otec</i>									
74	dáva mi najavo, že je na mňa hrdý	5	3	3	11	4	4	2	17	11
75	rozumie mi	6	8	8	2	4	2	2	17	11
76	počúva ma, keď mu potrebujem niečo povedať	5	3	5	8	7	2	3	16	11
77	pomôže mi, keď neviem čo robiť	6	1	6	10	5	2	3	16	11
78	dáva mi dobré rady	5	5	5	12	2	1	4	16	10
79	pomáha mi riešiť problémy tým, že mi poskytne informácie	6	2	5	14	2	1	4	14	12
80	pochváli ma, keď sa mi niečo podarí	5	4	4	11	3	3	2	18	10
81	citlivo ma upozorní, keď robím chyby	8	7	8	5	1	1	6	15	9
82	odmení ma, keď niečo urobím dobre	5	5	5	8	5	2	5	15	10
83	pomáha mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	5	1	5	9	6	4	2	15	13
84	urobí si čas, aby mi pomohla s rozhodovaním	6	3	4	9	7	1	2	18	10
85	dáva mi veľa vecí, ktoré potrebujem	5	3	3	4	9	6	4	15	11
	Počet	67	45	61	103	55	29	39	192	129
	Celkové skóre dôležitosti	67	90	183	412	275	174	39	384	387
							1201			810

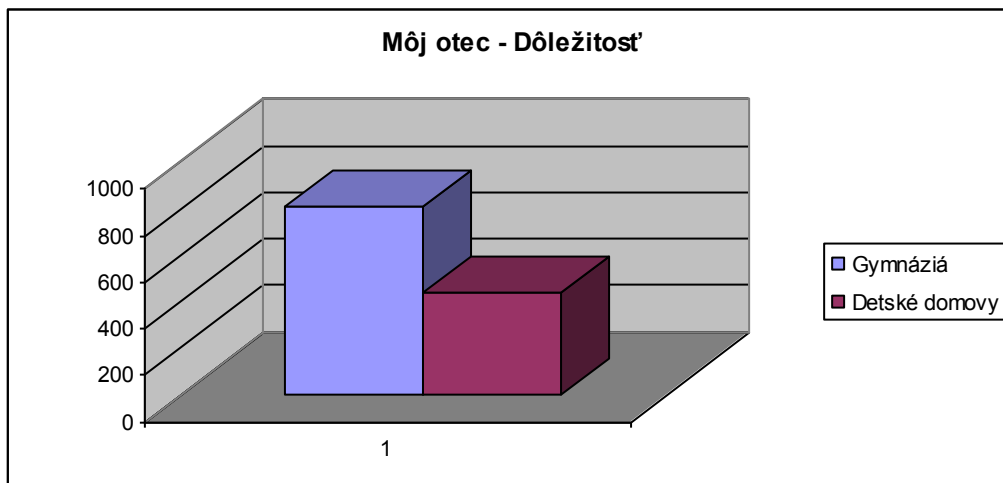
Tabuľka 15 - *môj otec* - adolescenti z DD – frekvencia výskytu a dôležitosť

		Môj otec								
		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
74	dáva mi najavo, že je na mňa hrdý	12	3	1	1	2	3	8	4	7
75	rozumie mi	12	2	1	-	3	4	7	6	6
76	počúva ma, keď mu potrebujem niečo povedať	12	1	1	3	-	5	8	4	7
77	pomôže mi, keď neviem čo robiť	13	1	2	1	2	3	8	5	6
78	dáva mi dobré rady	13	1	3	1	-	4	7	6	6
79	pomáha mi riešiť problémy tým, že mi poskytne informácie	12	1	2	2	2	4	7	5	7
80	pochváli ma, keď sa mi niečo podarí	12	1	1	4	1	3	8	5	6
81	citlivo ma upozorní, keď robím chyby	13	-	2	1	3	3	8	5	6
82	odmeni ma, keď niečo urobím dobre	13	2	1	-	1	5	8	5	6
83	pomáha mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	14	-	1	1	2	4	8	4	7
84	urobí si čas, aby mi pomohla s rozhodovaním	14	-	2	1	1	4	8	5	6
85	dáva mi veľa vecí, ktoré potrebujem	13	1	1	1	3	3	8	5	6
	Počet	153	13	18	16	20	45	93	59	76
	Celkové skóre dôležitosti	153	26	54	64	100	270	93	118	228
							667			439

Graf 13 - adolescenti z gymnázia a z DD – frekvencia výskytu

Graf 14 - adolescenti z gymnázia a z DD - dôležitosť

4.4 Diskusia

V mojom prieskume som sa snažila zmapovať vnímanú mieru a dôležitosť sociálnej opory adolescentmi v rôznych prostrediach výchovy. Čo sa týka prostredí výchovy zvolila som respondentov z gymnázia, u ktorých predpokladám rodinné prostredie a adolescentov z detských domovov.

Pre väčší prehľad výsledkov som si zostavila tabuľku, kde som farebne odlišila najvyššie hodnoty u adolescentov z gymnázia i adolescentov z detských domovov (viď. tab. 16).

Tabuľka 16 - zosumarizované výsledky

	Adolescenti z gymnázia		Adolescenti z detských domovov	
	frekvencia	dôležitosť	frekvencia	dôležitosť
moji rodičia	1418	838	978	471
moji učitelia	887	713	1439	531
moji spolužiaci	1299	742	1545	596
môj kamarát/ka	1839	929	1802	679
ľudia v škole	1140	700	1336	522
moja mama	1592	910	936	471
môj otec	1201	810	667	439

Na základe výsledkov z tab. 16 môžem konštatovať, že som zistila zhody i výrazné rozdiely v percipovanej sociálnej opore medzi adolescentmi z gymnázia a z detských domovov. Uvedené výsledky si rozdelím do niekoľkých častí, postupne si interpretujem konkrétne výsledky.

Najdôležitejší zdroj sociálnej opory

Adolescenti z gymnázia vnímajú najčastejšie sociálnu oporu zo strany **kamarátky alebo kamaráta** rovnako ako i adolescenti z DD. Získané hodnoty vo frekvencii sociálnej opory sú približne rovnaké (1839 a 1802), čo sa týka dôležitosti, tak menšiu dôležitosť sociálnej opore prikladajú adolescenti z DD (929 a 679). Uvedený výsledok je v zhode s názormi viacerých autorov, ktorých som spomínala v teoretickej časti práce. Konkrétne Končeková Ľuba (2002), Vágnerová, M. (2000). Ako hovorí Ľ. Končeková, priateľský vzťah v adolescencii má veľký význam, lebo poskytuje mladému človekovi oporu v dobe, keď sa začína osamostatňovať a odpútať od rodiny. Môže sa cítiť osamelý a bezradný.¹²²

P. Macek a Z. Štefánková hovoria, že postupné presúvanie uspokojovania potrieb citovej väzby z rodičov na vrstovníkov je pre adolescenta výhodné z hľadiska osamostatňovania sa od rodičov.¹²³

2. najdôležitejší zdroj sociálnej opory

Rozdiely medzi skupinami respondentov sú najmä medzi percipovanou sociálnou oporou zo strany rodičov, príp. otca a matky. Zatiaľ čo adolescenti z gymnázia považujú za druhý najdôležitejší zdroj sociálnej opory **matku** (1595), adolescenti z detských domovov **spolužiakov** (1545).

Výsledky skupiny adolescentov z gymnázia korešpondujú z výsledkami rôznych výskumov, napr. výskum A. Geckovej, M. Pudelského a J. Tunistry¹²⁴, podľa ktorého adolescenti ako najčastejší zdroj opory uvádzali matku, ďalej je to v súlade s tvrdením P. Janošovej,¹²⁵ i podľa výskumu E. Fenwickovej a T. Smitha¹²⁶. Ako uvádza M. Vágnerová matky ľahšie akceptujú dospievajúceho ako partnera,¹²⁷ čo je pre adolescentov veľmi dôležité, ako som už spomínala v teoretickej časti práce.

---

¹²² KONČEKOVÁ, Ľuba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 96 s.

¹²³ MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vztahy s rodiči a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. s. 27.

¹²⁴ Gecková A., Pudelský M., Tuinstra J.: Kontakty s rovesníkmi, sociálna sieť a sociálna podpora Psychológia a patopsychológia dieťaťa, 2000, 35, 2, s. 121-136.

¹²⁵ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 218.

¹²⁶ FENWICKOVÁ, E., SMITH, T. 1994. *Adolescencia : Ako prežiť obdobie dospievania : Príručka pre rodičov aj pre teenagerov*. Bratislava : INA, 1994. s. 63.

¹²⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. s. 330.

Výsledky skupiny adolescentov z DD, ktorí vnímajú ako druhý najdôležitejší zdroj sociálnej opory spolužiakov, je v súlade s výskumom Meeusa, ktorý interakciu pôsobenia rodičov a vrstovníkov vidí v *kompenzačnom modeli*, kedy v prípade, že mladí ľudia *pociťujú malú oporu od rodičov*, môžu toto prekonať tým, že sa budú viac orientovať na vrstovníkov, od ktorých pravdepodobne dostanú dostatok potrebnej opory.¹²⁸

Ako naznačujú moje výsledky, adolescenti z DD skutočne vnímajú malú oporu zo strany rodičov a prikladajú jej malú dôležitosť. Rodičia ako zdroj opory sú na štvrtom mieste, matka na piatom a otec na šiestom. Pred nimi sú všetky ostatné zisťované zdroje sociálnej opory, teda kamarát/ka, spolužiaci, učitelia i ľudia v škole.

3. najvýznamnejší zdroj sociálnej opory

Ako tretí najvýznamnejší zdroj opory u adolescentov z gymnázia je **rodina** (teda druhý i tretí zdroj pochádza z rodinného prostredia). Takisto sú tieto výsledky v zhode s výskumnými zisteniami, a to, že v období adolescencie sa síce zvyšuje potreba opory zo strany vrstovníkov (kamarát, ktorý bol najčastejšie vnímaný ako sociálna opora), ale rodičovská opora je takisto dôležitá, len má inú formu. Autori spomínaní v teoretickej časti to vysvetľujú tak, že dôležitým poslaním obdobia adolescencie je odstrániť postupne vplyv rodiny a osamostatniť sa;¹²⁹ adolescent sa síce potrebuje do istej miery osamostatňovať, zároveň však potrebuje cítiť, že mu rodičia v prípade potreby poskytnú oporu a citové zázemie,¹³⁰ osamostatnenie sa od rodiny nevedie k úplnému odstráneniu citovej väzby k rodičom, ale k jej zmene. Pocit istoty a bezpečia sa mení do symbolickej roviny a funguje rovnako, aj keď už iba vo vedomí adolescenta.¹³¹

Ako tretí najvýznamnejší zdroj sociálnej opory u adolescentov z detských domovov sú **učitelia**. Toto zistenie môžem vysvetliť tak, že vzťah s učiteľom môže v niektorých prípadoch významne kompenzovať nedostatočne funkčné vzťahy v rámci rodiny.¹³²

Ostatné zdroje sociálnej opory

Ako som už spomínala, u adolescentov z detských domovov je ako najmenej často a najmenej dôležitá vnímaná sociálna opora od rodičov, matky a otca. Je to pochopiteľné,

¹²⁸ MEEUS, 1994, In SIRUČEK, J., SIRUČKOVÁ, M., MACEK, P. 2007. Sociální opora rodiču a vrstevníku a její význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. In *Československá psychologie*. 2007, roč. LI, č. 5. s. 476.

¹²⁹ KONČEKOVÁ, Luba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 87 s.

¹³⁰ KONČEKOVÁ, Luba. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 86 s.

¹³¹ JANOŠOVÁ, P. 2008. *Divčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 218.

¹³² ZARRETT, ECCLES, 2006, In KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávání dospívajících*. Praha : Grada Publishing, 2011. s. 39.

nakoľko s nimi nevyrastajú, príp. sa o nich nezaujímajú, alebo sa s nimi z iných rôznych dôvodov nestretávajú. Zaujímavé je, že potrebu sociálnej opory kompenzujú vzťahy s kamarátmi, spolužiakmi, učiteľmi a inými ľuďmi v škole.

Veľmi zaujímavé je tiež zistenie, že adolescenti z detských domov pociťujú výraznú sociálnu oporu od učiteľov (1439), na druhej strane adolescenti z gymnázia vnímajú výrazne nižšiu sociálnu oporu od učiteľov (887). Tiež je zaujímavé, že adolescenti z gymnázia jej prikladajú pomerne veľkú mieru dôležitosti (713), kým adolescenti z detských domovov jej prikladajú nižšiu mieru dôležitosti (531). Tu treba ale spomenúť, že adolescenti z gymnázia vo všetkých položkách prikladajú jednotlivým zdrojom sociálnej opory nižšiu dôležitosť. To prečo je tomu tak, na základe môjho prieskumu povedať neviem, bolo by vhodné podrobiť to ďalšiemu výskumu.

Tiež je zaujímavé, že zatiaľ čo sa učiteľ ako významný zdroj opory u adolescentov z detských domovov umiestnil na 3. pozíciu, u adolescentov z gymnázia bol na poslednom mieste vo frekvencii sociálnej opory.

Ako hovorí S. Ježek vzťah medzi učiteľom a žiakom je väčšinou neosobný vzťah, je to vzťah medzi rolami. Na to aby sa mohol stať vzťahom osobným, by bolo potrebné vytvoriť väčší priestor.¹³³ Pri prechode zo základnej školy na strednú školu je obzvlášť pozorovaný pokles s vnímanej opory učiteľov.¹³⁴ Tieto zistenia korešpondujú s našimi zisteniami u adolescentov z gymnázia. V teoretickej časti práce uvádzam, čo je pre adolescentov dôležité vo vzťahu k učiteľovi. U adolescentov v gymnáziách sa to pravdepodobne adolescentom nedostáva. Z mojich výsledkov to ale samozrejme nemôžem zistiť, takže táto oblasť by si tiež zaslúžila pozornosť ďalších výskumov.

Odpovede na prieskumné otázky

Na základe môjho prieskumu môžem odpovedať na všetky otázky, ktoré som si položila v úvode mojej praktickej časti práce. Tieto údaje však neplatia všeobecne, týkajú sa len prieskumnej vzorky respondentov.

O1: Zistiť najdôležitejší zdroj sociálnej opory u adolescentov z detských domovov.
Zistila som, že adolescenti z detských domovov vnímajú ako najčastejší zdroj sociálnej opory kamaráta alebo kamarátku, ďalej spolužiakov a učiteľov.

---

¹³³ JEŽEK, S. Vztahy s dospělými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 84.

¹³⁴ FURMAN, BUHRMESER, 1992, In BOKHORST, C. L., SUMTER, S. R., WESTENBERG, P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development*. 2009. s. 428.

O1: Zistiť najdôležitejší zdroj sociálnej opory u adolescentov z gymnázia.

Zistila som, že adolescenti z gymnázia vnímajú ako najčastejší zdroj sociálnej opory kamaráta alebo kamarátku, ďalej matku a rodičov.

O2: Zistiť akú dôležitosť prikladajú adolescenti z detských domovov sociálnej opore.

Adolescenti z detských domovov prikladali nižšiu dôležitosť sociálnej opore ako adolescenti z gymnázia.

O3: Zistiť rozdiely medzi vnímanou mierou sociálnej opory medzi adolescentmi z gymnázia a z detských domovov.

Rozdiel bol predovšetkým v tom, že adolescenti z gymnázia vnímali častejšiu a aj dôležitejšiu sociálnu oporu zo strany rodičov (matky, otca), zatiaľ čo adolescenti z gymnázia ju uvádzali ako málo častú a považovali ju za málo dôležitú v porovnaní s adolescentmi z gymnázia.

O5: Zistiť od akých osôb (rodičia, spolužiaci, kamarát/ka, učiteľ, iní ľudia v škole) vnímajú adolescenti z detských domovov a z gymnázia sociálnu oporu najčastejšie.

Najčastejšie vnímali sociálnu oporu zo strany kamaráta/kamarátky.

O5: Zistiť od akých osôb (rodičia, spolužiaci, kamarát/ka, učiteľ, iní ľudia v škole) považujú adolescenti z detských domovov a z gymnázia sociálnu oporu za najdôležitejšiu.

Za najdôležitejší zdroj sociálnej opory považovali takisto kamaráta/kamarátku.

ZÁVER

V bakalárskej práci som sa zaoberala problematikou sociálnej opory adolescentov vzhľadom na ich sociálne spôsobilosti. Sociálna opora a sociálne spôsobilosti spolu úzko súvisia a navzájom sa podmieňujú. Je zrejmé, že ak jedinec disponuje adekvátnymi sociálnymi spôsobilosťami, je asertívny, empatický, vie sa správne orientovať v rôznych sociálnych situáciách, bude mať širokú a kvalitnú sociálnu sieť, ktorá mu v prípade potreby poskytne potrebnú oporu. Adolescencia je citlivé obdobie, v ktorom sa niektoré sociálne spôsobilosti ešte rozvíjajú, adolescent v rôznej miere prijíma a poskytuje sociálnu oporu, orientuje sa vo svojich vzťahoch, sám v sebe i vo svojom mieste v živote. Je dôležité aby v tomto období pociťoval adekvátnu oporu najmä od svojich rodičov, ktorí by mu mali byť v prípade potreby k dispozícii. Ak adolescent nepociťuje potrebnú sociálnu oporu od svojich rodičov, je dôležité, aby mal vo svojej blízkosti niekoho, od koho sa mu dostatok opory dostáva. Ako som uviedla v práci, pre adolescentov je dôležitá najmä opora vrstovníkov a kamarátov, ale určite je dôležité aby mali aj nejakú blízku dospelú osobu, ktorá im poskytne kvalitatívne odlišný spôsob opory. Ideálne je keď má adolescent širokú sociálnu sieť, ktorá zahŕňa ako rodičov, tak kamarátov, vrstovníkov, učiteľov i iných dospelých.

Hlavným cieľom teoretickej časti bolo získať relevantné podklady pre zrealizovanie prieskumu v oblasti sociálnej opory adolescentov. Zamerala som sa na témy sociálnej opory, sociálnych spôsobilosti a na vzťahy adolescentov s významnými osobami v ich živote, ako sú rodičia, vrstovníci, spolužiaci, kamaráti, učitelia a iný významní dospelí. Na základe uskutočnených výskumov v tejto oblasti som sa rozhodla realizovať vlastný prieskum, ktorý opisujem v praktickej časti práce.

Cieľom praktickej časti bolo zmapovanie situácie adolescentov v rôznych prostrediach výchovy s akcentom na nimi percipovanú sociálnu oporu. Za najvýznamnejšie považujem zistenie, že adolescenti z detských domovov síce nevnímajú dostatočnú sociálnu oporu od svojich rodičov, ale na druhej strane vnímajú dostatočnú sociálnu oporu od svojich kamarátov, učiteľov, iných ľudí v škole, ktorí im ten nedostatok v istom zmysle môžu kompenzovať.

Aj keď výsledky prieskumu nie je možné zovšeobecniť, pre môj prieskumný súbor platí, že adolescenti z gymnázia vnímajú ako najvýznamnejší zdroj opory kamaráta alebo kamarátku, potom hneď matku a rodičov.

Na záver práce môžem zhrnúť, že sociálna opora je v adolescencii nesmierne dôležitá ako zo strany kamarátov a vrstovníkov tak i zo strany rodičov a iných dospelých.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BIRKNEROVÁ, Z. - JUHAS, J. - LITAVCOVÁ, E. Súvislosti medzi sociálnou inteligenciou, strachom a mobbingom v prostredí školy. In BLATNÝ, M. (ed.) a kol. *Sborník příspěvku : Sociální procesy a osobnost 2009 : Člověk na cestě životem : rizika, výzvy, příležitosti*. Brno : PsÚ AV ČR, v. v. i., 2010. ISBN 978-80-86174-15-0. s. 22 - 30

ČÁP, J. -MAREŠ, J. 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.

FENWICKOVÁ, E. - SMITH, T. 1994. *Adolescencia : Ako prežiť obdobie dospievania : Príručka pre rodičov aj pre teenagerov*. Bratislava : INA, 1994. 286 s. ISBN 80-83600-32-7.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi : Príručka pro učitele*. 2. Vyd. Praha : Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-626-8.

HARTL, P. - HARTLOVÁ, H. 2010. *Velký psychologický slovník*. 4. Vyd. Praha : Portál. 800 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

HINESOVÁ, G. - BAVERSTOCKOVÁ, A. 2007. *Nebojte sa vychovávať : Každodenní průvodce světem dospívajících*. Praha : Ikar, 2007. 288 s. ISBN 978-80-249-0933-2.

JANOŠOVÁ, P. 2008. *Dívčí a chlapecká identita : Vývoj a úskalí*. Praha : Grada Publishing, 2008. 285 s. ISBN 80-247-228-49.

JEŽEK, S. Vztahy s dospělými mimo rodinu. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 81 – 94.

KARAFFOVÁ, E. - BAUMGARTNER, F. 2009. Emočná a sociálna inteligencia adolescentov zdravotne oslabených a telesne postihnutých, In BLATNÝ, M. (ed.) a kol. *Sborník příspěvku : Sociální procesy a osobnost 2009 : Člověk na cestě životem : rizika, výzvy, příležitosti*. Brno : PsÚ AV ČR, v. v. i., 2010. ISBN 978-80-86174-15-0. s. 140-147.

KONČEKOVÁ, Ľ. 2002. *Psychológia puberty a adolescencie*. Prešov: FHPV PU, 113 s. ISBN 80-8068-101-5.

KREJČOVÁ, L. *Psychologické aspekty vzdelávani dospívajících*. Praha : Grada Publishing, 2011. 226 s. ISBN 978-80-247-3474-3.

KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. *Psychologie zdraví*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-568-4.

LANGMEIER, J. - KREJČÍŘOVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MACEK, P. Adolescence a českí dospívající na přelomu století. In SMÉKAL, V., MACEK, P. 2002. *Utváření a vývoj osobnosti : Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister a Principal, 2002. s. 129 – 145.

MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. Vztahy s rodiči a jejich souvislosti s citovou vazbou. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 25 – 38.

MAREŠ, J. *Necitlivě poskytovaná sociální opora – obtěžující opora*. In MAREŠ, J. a kol. *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové : Nucleus, 2003. s. 34-45.

MAREŠ, J. - JEŽEK, S. - LUDVÍČEK, J. Ochota pomáhat spolužákům a žákovský pocit odpovědnosti. In MAREŠ, J. a kol. 2003. *Sociální opora u dětí a dospívajících III*. Hradec Králové : Nucleus, 2003. ISBN 80-86225-47-1. s. 220 – 229 s.

NÁKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Dotisk. Praha : Academia, 2001. 590 s. ISBN 80-200-068-93.

SVOBODA, M., KREJČŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. 2001. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 792 s. ISBN 80-7178545-8.

ŠIRŮČEK, J., SIRŮČKOVÁ, M. Vývoj a zkoumání vrstevnických vztahů. In MACEK, P., LACINOVÁ, L. 2006. *Vztahy v dospívání*. Brno : Barrister and Principal, 2006. ISBN 80-7364-03-1. s. 41 – 54.

ŠOLCOVÁ, I. 2009. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Praha : Grada Publishing, 2009. 104 s. ISBN 978-80-247-2947-3.

VÁGENROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie : dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M. 2008. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. Praha : Univerzita Karlova, 2008. 687 s. ISBN 978-80-246-0956-0.

VALÁŠKOVÁ, M., JEŽEK, S. 2002. Prožívání tělesných změn v adolescenci a jejich vliv na sebehodnocení adolescentu. In SMÉKAL, V., MACEK, P. 2002. *Utváření a vývoj osobnosti : Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. Brno : Barrister a Principal, 2002. s. 147 – 161.

VÝROST, J. 2002. Sociálna kompetencia či sociálne kompetencie? In BAUMGARTNER, F., FRANKOVSKÝ, M., KENTOŠ, M. (ed.) 2002. *Sociálne procesy a osobnosť : Zborník príspevkov*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 2002. S. 329 – 332.

VÝROST, J., KOMÁRKOVÁ, R., SLAMĚNÍK, I. 2005. *Aplikovaná sociální psychologie III. : Sociálněpsychologický výcvik*. Dotisk. Praha : Grada Publishing, 2005. 224 s. ISBN 80-247-0180-4.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. 2008. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

ŽILOVÁ, A., NOVOTNÁ, A., ŽILOVÁ, V. 2010. *Sociálne spôsobilosti v pomáhajúcich profesiách*. Ružomberok : Verbum, 2010. 121 s. ISBN 978-80-8084-589-6.

Časopisy:

GECKOVÁ, A. - PUDELSKÝ, M. - TUNISTRA, J. Vplyv percipovanej sociálnej opory na subjektívne hodnotenie zdravia adolescentami a socio-ekonomické rozdiely v sociálnej opore adolescentov. In *Československá psychologie*. 2001, roč. 45, č. 1., s. 7 – 18. ISSN 0009-062X.

SIRUČEK, J., SIRUČKOVÁ, M., MACEK, P. 2007. Sociální opora rodiču a vrstevníku a její význam pro rozvoj problémového chování v adolescenci. In *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2007, roč. LI, č. 5. s. 476 – 487.

Internetové odkazy:

BENDŽALOVÁ, K. - VASILOVÁ, K. *Vnímaná sociálna opora a spokojnosť so sociálnou sieťou zamestnaných a nezamestnaných*. [online]. [cit. 2012-03-12]. Dostupné na internete: <www.pulib.sk/elpub2/FF/Dzuka3/23.pdf>.

BOKHORST, C., L. - SUMTER, S. R. - WESTENBERG P. M. Social Support from Parents, Friends, Classmates, and Teachers in Children and Adolescents Aged 9 to 18 Years : Who Is Perceived as Most Supportive? In *Social Development* [online]. May2010, Vol. 19 Issue 2, [cit. 2012-03-07] p417-426, 10p. Dostupné na internete: <www.ebsco.com>. ISSN 1467-9507.

HELSEN, M. et al. Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. [online]. In *Journal of Youth and Adolescence*, Vol 29(3), Jun, 2000. [cit. 2012-03-07]. Pp. 319-335. Dostupné na internete: <www.ebsco.com>. ISSN 1573-6601.

Iné:

FILÍPKOVÁ, B. - GREGUSSOVÁ, M. - KOVÁČIKOVÁ, D. 2008. Potreba rozvoja sociálnych kompetencií u detí. In *Dieťa v ohrození XVII*. 2008 [CD-ROM]. s. 1

Zoznam príloh

Príloha: Dotazník sociálnej opory pre deti a dospelých

DOTAZNÍK SOCIÁLNEJ OPORY PRE DETI A DOSPIEVAJÚCICH CASS

© Ch.K.Malecki, M.K.Demaray, S.N.Elliott 2002

© Translation and modification: D.Komárek, E.Ondřejová, J.Mareš 2002

Identifikačné údaje

Meno a priezvisko:	Pohlavie: chlapec-	dievča
Obec, mesto:	Škola:	Trieda:
Dnešný dátum:	Vek:	

V tomto dotazníku nás zaujíma, akú pomoc a oporu dostávaš/te od rodičov, učiteľov alebo ďalších ľudí

vo vašej škole.

Prečítaj/te si, prosím, pozorne každé tvrdenie a odpovedaj/te pravdivo. Neexistujú tu žiadne dobré alebo zlé odpovede. Tvoja/Vaša situácia sa môže líšiť od situácie Tvojich/Vašich spolužiakov alebo kamarátov.

Nás zaujíma práve Tvoja/Vaša odpoveď.

POKYNY PRE VYPLŇOVANIE:

Odpovedá sa zakrúžkovaním zvolenej odpovede.

Pokiaľ sa spletiete alebo chcete zmeniť svoju odpoveď, nevadí.

Škrtnite to, čo neplatí a zakrúžkujte to, čo platí.

Tu je ukážka toho, ako sa má dotazník vyplňovať.

V každej činnosti nás zaujíma, ako často sa odohráva a súčasne ako je pre Teba/Vás osobne dôležitá.

<i>Moji rodičia</i>		Ako často?						Ako je to dôležité?		
		Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi dôležité
Moji rodičia										
7	pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3

V tomto prípade rodičia žiaka nepochvália, aj keď na to žiak čaká, pochvalu od rodičov považuje za dôležitú.

Teraz sa už môžete pustiť do odpovedania.

Žiadnu otázku nemôžete vynechať alebo preskočiť.

Pokiaľ by Vám bolo niečo nejasné, prihláste sa a spýtajte sa.

Moji rodičia	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer ..	Občas	Často	Takmer ..	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Moji rodičia	1	2	3	4	5	6	1	2	3
1 dávajú mi najavo, že sú na mňa hrdí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
2 rozumejú mi	1	2	3	4	5	6	1	2	3
3 počúvajú ma, keď im potrebujem niečo povedať	1	2	3	4	5	6	1	2	3
4 pomôžu mi, keď neviem čo robiť	1	2	3	4	5	6	1	2	3
5 dávajú mi dobré rady	1	2	3	4	5	6	1	2	3
6 pomáhajú mi riešiť problémy tým, že mi poskytnú informácie	1	2	3	4	5	6	1	2	3
7 pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
8 citlivo ma upozornia, keď robím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
9 odmenia ma, keď niečo urobím dobre	1	2	3	4	5	6	1	2	3
10 pomáhajú mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	1	2	3	4	5	6	1	2	3
11 urobia si čas, aby mi pomohli s rozhodovaním	1	2	3	4	5	6	1	2	3
12 dávajú mi veľa vecí, ktoré potrebujem	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Moji učitelia	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer ..	Občas	Často	Takmer ..	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Moji učitelia (môj učiteľ)	1	2	3	4	5	6	1	2	3
13 zaujímajú sa o mňa	1	2	3	4	5	6	1	2	3
14 správajú sa ku mne férovo	1	2	3	4	5	6	1	2	3
15 nevadí im, keď sa ich pýtam	1	2	3	4	5	6	1	2	3
16 vysvetlia mi veci, ktorým nerozumiem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
17 ukážu mi, ako sa veci majú robiť	1	2	3	4	5	6	1	2	3
18 pomáhajú mi riešiť problémy tým, že mi poskytnú informácie	1	2	3	4	5	6	1	2	3
19 pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
20 citlivo ma upozornia, keď robím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
21 mi povedia, ako si vediem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
22 ubezpečujú sa, že mám všetky potrebné pomôcky	1	2	3	4	5	6	1	2	3
23 urobia si čas a pomôžu mi naučiť sa robiť veci dobre	1	2	3	4	5	6	1	2	3
24 venujú mi čas, keď potrebujem pomoc	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Moji spolužiaci	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer občas	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Moji spolužiaci	1	2	3	4	5	6	1	2	3
25 pekne sa ku mne správajú	1	2	3	4	5	6	1	2	3
26 páči sa im väčšina mojich nápadov a názorov	1	2	3	4	5	6	1	2	3
27 počítajú so mnou	1	2	3	4	5	6	1	2	3
28 nasmerujú ma, keď neviem čo robiť	1	2	3	4	5	6	1	2	3
29 dajú mi informácie, aby som sa naučil nové veci	1	2	3	4	5	6	1	2	3
30 poradia mi	1	2	3	4	5	6	1	2	3
31 pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
32 citlivo ma upozornia, ak robím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
33 všimnú si, že som usilovne pracoval	1	2	3	4	5	6	1	2	3
34 pozvú ma, aby som sa zapojil do spoločných aktivít	1	2	3	4	5	6	1	2	3
35 trávime čas nad spoločnými aktivitami	1	2	3	4	5	6	1	2	3
36 pomáhajú mi so spoločnými úlohami	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Môj kamarát/kamarátka	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer občas	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Môj kamarát (moja kamarátka)	1	2	3	4	5	6	1	2	3
37 chápe moje pocity	1	2	3	4	5	6	1	2	3
38 zastane sa ma, keď sa iní ku mne zle správajú	1	2	3	4	5	6	1	2	3
39 pomôže mi, keď sa cítim osamelá/y	1	2	3	4	5	6	1	2	3
40 pomôže mi svojimi nápadmi keď neviem čo robiť	1	2	3	4	5	6	1	2	3
41 dáva mi dobré rady	1	2	3	4	5	6	1	2	3
42 vysvetlí mi veci, ktorým nerozumiem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
43 povie mi, keď sa mu páči to , čo robím	1	2	3	4	5	6	1	2	3
44 citlivo ma upozorní, keď urobím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
45 citlivo mi povie pravdu o tom, ako sa mi darí robiť veci, ako na tom som	1	2	3	4	5	6	1	2	3
46 pomôže mi, keď to potrebujem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
47 podelí sa so mnou o svoje veci	1	2	3	4	5	6	1	2	3
48 urobí si čas, aby mi pomohol/a riešiť moje problémy	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Ľudia v škole	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer občas	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Ľudia v škole	1	2	3	4	5	6	1	2	3
49 zaujímajú sa o mňa	1	2	3	4	5	6	1	2	3
50 rozumejú mi	1	2	3	4	5	6	1	2	3
51 počúvajú ma, keď to potrebujem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
52 dobre mi radia	1	2	3	4	5	6	1	2	3
53 pomáhajú mi riešiť problém tým, že mi poskytnú informácie	1	2	3	4	5	6	1	2	3
54 vysvetlia mi veci, ktorým nerozumiem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
55 povedia mi, ako si vediem	1	2	3	4	5	6	1	2	3
56 pochvália ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
57 jemne ma upozornia, keď robím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
58 urobia si čas, aby mi pomohli s rozhodovaním	1	2	3	4	5	6	1	2	3
59 venujú mi čas, keď potrebujem pomoc	1	2	3	4	5	6	1	2	3
60 zaujímajú sa, či mám všetky pomôcky, ktoré potrebujem	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Moja mama	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer občas	Občas	Často	Takmer vždy	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Moja mama	1	2	3	4	5	6	1	2	3
61 dáva mi najavo, že je na mňa hrdá	1	2	3	4	5	6	1	2	3
62 rozumie mi	1	2	3	4	5	6	1	2	3
63 počúva ma, keď jej potrebujem niečo povedať	1	2	3	4	5	6	1	2	3
65 pomôže mi, keď neviem čo robiť	1	2	3	4	5	6	1	2	3
66 dáva mi dobré rady	1	2	3	4	5	6	1	2	3
67 pomáha mi riešiť problémy tým, že mi poskytne informácie	1	2	3	4	5	6	1	2	3
68 pochváli ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
69 citlivo ma upozorní, keď robím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
70 odmení ma, keď niečo urobím dobre	1	2	3	4	5	6	1	2	3
71 pomáha mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	1	2	3	4	5	6	1	2	3
72 urobí si čas, aby mi pomohla s rozhodovaním	1	2	3	4	5	6	1	2	3
73 dáva mi veľa vecí, ktoré potrebujem	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Ako často?

Ako je to dôležité?

Môj otec	Ako často?						Ako je to dôležité?		
	Nikdy	Takmer nikdy	Občas	Často	Takmer často	Vždy	Nedôležité	Dôležité	Veľmi
Môj otec	1	2	3	4	5	6	1	2	3
74 dáva mi najavo, že je na mňa hrdý	1	2	3	4	5	6	1	2	3
75 rozumie mi	1	2	3	4	5	6	1	2	3
76 počúva ma, keď mu potrebujem niečo povedať	1	2	3	4	5	6	1	2	3
77 pomôže mi, keď neviem čo robiť	1	2	3	4	5	6	1	2	3
78 dáva mi dobré rady	1	2	3	4	5	6	1	2	3
79 pomáha mi riešiť problémy tým, že mi poskytne informácie	1	2	3	4	5	6	1	2	3
80 pochváli ma, keď sa mi niečo podarí	1	2	3	4	5	6	1	2	3
81 citlivo ma upozorní, keď robím chyby	1	2	3	4	5	6	1	2	3
82 odmení ma, keď niečo urobím dobre	1	2	3	4	5	6	1	2	3
83 pomáha mi, aby som mohol/la robiť to, čo ma baví	1	2	3	4	5	6	1	2	3
84 urobí si čas, aby mi pomohla s rozhodovaním	1	2	3	4	5	6	1	2	3
85 dáva mi veľa vecí, ktoré potrebujem	1	2	3	4	5	6	1	2	3

Ďakujem Ti/Vám za spoluprácu a prosím:

Prejdite ešte raz celý dotazník a pozri/te sa,
 Či si/ste niekde nezabudol/li zakrúžkovať svoju odpoveď.
 Ťažko by sme ju potom za Teba/Vás domýšľali.